

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

Kivikautisen
asuinpaikan kaivaus
Päivi Kontio 1990

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
Arkistotietoja	1
Peruskarttaote	2
1. JOHDANTO	
1.1 Tutkimusten lähtökohta	3
1.2 Henkilökunta ja rahoitus	3
2. KAIVAUSPAIKAN ESITTELY	
2.1 Saaren sijainti ja topografia	4
2.2 Historiasta lyhyesti	5
2.3 Vedensäännöstelytilanne kesäkuussa 1990	5
3. KAIVAUSTEKNIikka	
3.1 Tasokaivausalueet ja koekuopat	6
3.2 Dokumentointitarkkuus	7
3.3 Kartoitus	8
4. KULTTUURIKERROS	9
5. LÖYDOT	
5.1 Löytöjakauma	11
5.2 Kvartsi- ja kvartsiittiaineisto	11
5.3 Piiaineisto	12
5.4 Liuskeaineisto	12
5.5 Irtolöydöt	13
6. KIINTEÄT RAKENTEET/LUUKUOPAT	14
7. NÄYTTEET	17
8. TIIIVISTELMÄ	18
9. LUETTELOT	
9.1 Koekuoppien absoluuttiset korkeudet	19
9.2 Karttaluettelo	20
9.3 Negatiiviluettelo	22
9.4 Diapositiiviluettelo	27
9.5 Luettelo palaneesta luusta	31
10. KARTAT JA KARTTAKOPIOT	36
11. VALOKUVAT	54-64

ARKISTOTIEDOT

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

- kivikautisen asuinpaikan kaivaus 1990

Kunta: Suomussalmi

Kylä: kk, Ämmänsaari

Maanomistaja 1990: Valtionmaa, metsähallitus, Suomussalmen hoitopiiri

Peruskartta: 4422 10 ALANTEENJÄRVI

Kaivauksen koordinaatit x = n. 7198 51 - 7198 63

y = n. 450 31 z - 450 41 z = 199,80 - 200,45 m m.p.y.

Kertomukseen liittyvät löydöt: KM 25 708:1-766 (diar. 24.7.1990), joista n:ot 692-765 irtolöytöjä

Vanhasta Kirkkosaaresta aiemmin saadut löydöt: KM 20

349:1-11², 20 808:1-40, 21 031:1-17, 22 933:1-69, 24 729:1-661

Aiemmat tutkimukset:

1978 M.Perkko, tarkastus

1980 M.Huurre, tarkastus

1985 H.Taskinen, koekaivaus, KM 22 933

1989 P.Kontio, kaivaus, KM 24 729

Kertomukseen liittyvät: diapositiivit 21 381-21 422
negatiivit 82872-82973

Asuinpaikka on mainittu Suomussalmen muinaisjäännösluettelossa numerolla 109.

SUOMUSSALMI Kiantajärvi
VANHA KIRKKOSAARI 1990

4422 07 ÄMMÄNSAARI 1973
4422 08 PESIÖNLAHTI 1973
4422 10 ALANTEENJÄRVI 1973
4422 11 SUOMUSSALMI 1973

● tutkimuskohde
x = 7198 46
y = 450 30
z = n. 199m m.p.y.

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusten lähtökohta

Suomussalmen Vanhassa Kirkkosaarella päätettiin jatkaa kaivauksia kesällä 1990, koska edellisen vuoden koekuopitus oli antanut lupauksia vaihtelevasta ja ajoituksia antavasta löytömateriaalista saaren koilliskulmalla. Lisäksi ne alueet, joille uusia tasokaivausalueita suunniteltiin, olivat saaren laajuuden vuoksi jääneet vähemmälle huomiolle aiempina tutkimuskesinä. Näin oli tarpeen laajentaa tutkimusaluetta mahdollisten muiden asuinpaikan keskittymien tai eriaikaisten vaiheitten paikallistamiseksi.

1.2 Henkilökunta ja rahoitus

Suomussalmen Vanhan Kirkkosaaren tutkimusvarat saatiin valtion työohjelmasta. Yhteensä rahaa oli käytettävissä 175 000 mk kenttä- ja jälkitöihin. Lisäksi valtion velvoitetuollistamisohjelman varoin palkattiin viisi kaivajaa.

Kenttätöitä johti allekirjoittanut ja kartanpiirtäjänä toimi Pirjo Rautiainen. Kaivajat olivat suomussalmelaisia nuoria, nim. Tuula Kuvaja, Johanna Väisänen, Anne Heikkinen, Anne Kinnunen, Esa Kaunisto, Mika Kanninen, Antero Juntti, Pasi Anttonen, Mertsu Schwartz, Jukka Tolonen, Jukka Tauriainen ja Mikko Väisänen. Tuula Kuvaja ja Johanna Väisänen hoitivat ansiokkaasti osan tutkimusavustajan töistä (kuva 16).

Kenttätöitä aloitettiin 29. toukokuuta ja lopetettiin 1. heinäkuuta 1990.

Helsingissä 11. joulukuuta 1990

Päivi Kontio

2. KAIVAUSPAIKAN ESITTELY

2.1 Saaren sijainti ja topografia

Vanha Kirkkosaari sijaitsee Kiantajärven eteläosassa, Kaljus-
kylän edustalla. Suomussalmen kirkolle tulee linnuntietä mat-
kaa n. 3,5 km koilliseen, Ämmän voimalaitokselle on matkaa n.
1,8 km länteen ja TB:n rantaan n. 260 m lounaaseen (ks. pe-
ruskarttaotetta s. 2).

Saari on valtaosaltaan petäjää kasvavaa kangasta. Pohjoisosa
on tasainen, kuiva ja ohutturpeinen rantaterassi, joka jää
200,5 m ja 199,4 m korkeuskäyrien väliin. Tätä alavimmat ran-
nat ovat soistuvia rantakaistaleita, jotka jäävät säännöste-
lyveden alle (kuva 11). Saaren keskiosassa maasto on korkeam-
paa, tiheäkasvusta ja kivikkoista. Saaren keskiosan kallioa-
alue työntyy kiilana saaren pohjoisosaan asti.

Pohjois- ja kaakkoisranta on pengerretty (kuvat 1 ja 17).
Eteläpuoli ja osin länsipuoli on hienoa hiekkarantaa.

Maaperä on humuspitoista, vähäkivistä hiekkaa ja syvemmillä
tulee vastaan karkea sora ja suurikokoiset kivet, paikoin
myös pehmeää hietää.

Saaren halki kulkee kaksi leveää tuulenskaatoaluetta luode-
kaakkosuuntaisesti.

2.2 Historiasta lyhyesti

Vanha Kirkkosaari esiintyy Kirkonsari-nimisenä v. 1650 valmistuneessa kartassa. Tuolloin saari on ollut kirkollisena hautuumaana (Alpo Räisänen, Kainuun murteiden ja nimistön opas s. 109). Paikallisten tietojen mukaan saarta on myöhemminkin käytetty hautuumaana 1800-luvun lopun nälkävuosina. Samanlaisen käsityksen saa myös v. 1985 koekaivauksen perusteella (kts. Helena Taskisen kaivauskertomusta top. ark.).

Saarta kartoitettaessa v. 1989 löydettiin varmoja hautapaikkuja 99 kpl saaren eteläosasta. Muut kuopanteet ovat sodanaikaisia taisteluhautoja sekä suppia.

Vanhan Kirkkosaaren lounaisosassa on lisäksi hiilimiilun pohja ja tervahauta.

Kiantajärven vedensäännöstely aloitettiin 1960. Elokuussa 1960 otettua ilmakuvaa (kopio 1:2000, top.ark.) ja kentällä tehtyä yleiskarttaa verrattaessa voi havaita, että saari on ollut tuolloin n. 240 m x 340 m kooltaan, mutta nykyisin vain n. 210 m x 220 m. Eniten on maata joutunut veden alle länsi- ja luoteisosista.

2.3 Vedensäännöstelytilanne kesäkuussa 1990

Kiantajärven vedenpinta oli poikkeuksellisen alhaalla saapuessamme paikalle. Saaren alkuperäistä pinta-alaa oli paljastunut kymmeniä metrejä pohjoisrantaan lukuunottamatta, joka on pengerretty. Saamieni tietojen mukaan on Kiantajärvi edellisen kerran ollut näin alhaalla vuonna 1978 säännöstelyn aloittamisen jälkeen.

Kiantajärven vedenpinnan korkeus muuttui seuraavasti kaivauksen aikana:

30.5.1990	198,22 m m.p.y.
2.6.1990	198,26 m m.p.y.
8.6.1990	198,40 m m.p.y.
30.6.1990	198,55 m m.p.y.

Vedenpinta oli siis n. metrin alempana kuin vuoden 1989 kaivauksen aikana, jolloin se oli (21.6.1989) 199,36 m m.p.y.

Vedenpinnan korkeuslukemat on saatu Oulujoki Oy:stä.

3. KAIVAUSTEKNIikka

3.1 Tasokaivausalueet ja koekuopat

Saaren pohjoisosan luoteiskulmaan (kuva 1) paalutettiin kolme pienehköä tasokaivausaluetta edellisenä kesänä tehtyjen koekuoppien tuntumaan. Uusien tasokaivausalueiden pinta-ala oli yhteensä 48 m² ja ne sijaitsivat seuraavasti:

x 188-194/y 342-344, x 210-214/y 340-344 ja x 212-218/y 320-324. Edellisvuoden tasokaivausalueen vierestä avattiin maata 12 m² verran ruuduista x 204-208/y 294-298. Lisäksi rannalta, aivan saaren koilliskulmasta, avattiin n. 4 m² heinikosta, x 217-218/y 380,5 x 220-222/380-381,5 (kuva 15).

Koekuoppia, joiden koko oli 1 m x 1 m, avattiin kuusi kappaletta pääasiassa saaren itäosaan. Koekuoppien koordinaatit ovat seuraavat: 114/342, 124/342, 144/342, 144/361, 191/294 ja 204/301. Koekuoppien absoluuttiset korkeudet on ilmoitettu erikseen luettelossa jäljempänä.

Kaivauspinta-ala oli yhteensä 70 m².

3.2 Dokumentointitarkkuus

Dokumentoinnissa noudatettiin samoja periaatteita kuin edellisenäkin vuonna. Tällöin löydöt otettiin yhden neliömetrin tarkkuudella paitsi esineet, niiden teelmät, piimateriaali ja keramiikka, jotka mahdollisuuksien mukaan saivat tarkat löytökoordinaatit. Myös luukeskittymien löydöt otettiin talteen tarkemmin, 50 cm x 50 cm ruudukolla.

Maa-aines seulottiin 3,76 mm seulalla.

Maapinta vaa'itettiin ennen turpeenpoistoa sekä sen jälkeen ja kaivaminen aloitettiin tästä ns. 0-tasosta. Kaivetut kerrokset olivat 5 cm paksuisia paitsi rikastumiskerroksen loppumisen jälkeen 10 cm. Kaksi suurinta luukuoppaa kaivettiin pohjaan puolikkaina (kts. yksityiskohtakarttoja). Tasokaivausalueet ja koekuopat kaivettiin värjäytymättömään pohjahiekkaan asti, vähintään kuitenkin 30 cm syvyyteen kaivauslastoin ja sen jälkeen maata käännettiin vielä 10-20 cm lapiolla varmuuden vuoksi.

Tasokaivausalueet piirrettiin tarpeen mukaan. Lähes tyhjästä koekuopista ei tehty karttoja. Useimmat kaivaustasot valokuvattiin. (kts. luetteloita kartoista ja valokuvista jäljempänä).

Kiintopisteenä käytettiin vuoden 1989 kiintopistettä, jonka absoluuttinen korkeus on 201,43 m m.p.y. ja jolle lukema koneelta on 092. Kaikki luvut on muutettu vastaamaan tätä lukemaa, tai ilmoitettu absoluuttisina korkeuksina.

3.3 Kartoitus

Kiantajärven vedenpinnan ollessa näin poikkeuksellisen alhaalla oli Vanhan Kirkkosaaren sekä itä- että länsipuolelta paljastunut maata kymmeniä metrejä pergertämättömiltä rannoilta (kuvat 10, 11, 17 ja 18, diat 21381-21384, 21388. Osa vesijättöalueesta oli jo ehtinyt saada uuden turvepeitteen ja kasvoi sammalta tai heinää tai oli lietteen vallassa (kuvat 13, dia 21390).

Hämmästyttävän paljon oli kuitenkin nähtävissä. Saaren itäpuolen vesijätöltä voitiin kartoittaa ainakin yhdeksäntoista liesikiveyksen jäännökset. Muutamat olivat kohtalaisen hyvin säilyneitä, jotkut taas osittain aaltojen hajottamia (kuvat 12-14, diat 21390-21394). Lisäksi rannalla lojui paljon palaneita, särmikkäitä kiviä, joko epämääräisinä muodostelmina tai hajallaan. Näitä ei ole kartoitettu. Varmat liesikiveykset on piirretty yleiskarttaan oikeaan mittakaavaan ja sen muotoisina, kuin ne kartoitettaessa olivat nähtävissä.

Rehtori Lippo Vester oli aiemmin keväällä saarella kulkiesaan pannut merkille palaneen luun keskittymän kaakkoisrannalla. Luuta seulottaessa (kuvat 18, diat 21420-1) havaittiin, että kyseessä oli samanlainen luukuoppa kuin saaren luoteiskulmaltakin kaivauksissa tavatut (kts. kappaletta kiinteistä muinaisjäännöksistä jäljempänä).

Länsipuolelta kartoitettiin kuusitoista liesikiveyksen jäännöstä. Näitä kiveyksiä oli hyvinkin vaikea erottaa jo luonostaan kivikkoisesta rannasta (kuvat 9 ja 10, diat 21387-21389).

Yleiskarttaan on merkitty lisäksi muutamien irtolöytöjen löytökohdat sekä kvartsi- ja kvartsiittikeskittymät. Viimeksi mainittuja oli itäpuolella nähtävissä kolme, liesien n:o 1, 2-4 sekä 18-19 lähettyviltä. Länsipuolella oli kvartsiikeskittymiä kahdessa paikassa, nimittäin liesien n:o 32 ja 33 lähellä sekä lounaisella vesijätöllä (dia 21389).

4. KULTTUURIKERROS

Kulttuurikerroksella tarkoitetaan tässä sitä kerrosta, josta löytyvät niin kiinteät muinaisjäännökset, esineet kuin muutkin ihmisen toiminnasta todistavat ilmiöt kuten esim. likamaa.

Kaivausalueeksi valitut maastokohdat - koillisrannan kaivausruutuja lukuunottamatta - olivat tasaisia ja vaikuttivat häiriytymättömiltä (kuva 1, diat 21385-21386). Turve oli kaikkialla paksu ja paikoin saattoi erottaa kaatuneita, lähes täysin lahonneita puunrunkoja.

Kulttuurikerros alkoi heti turpeen alapinnasta, josta tulivat ensimmäiset löydöt. Löytöjä tuli runsaimmin paksusta, harmaasta huuhtoutuneesta kerroksesta sekä rikastuneen kerroksen yläosasta (kuva 2, diat 21395-6, 21398, 21400). Jonkin verran löytöjä saatiin puhtaan pohjahiekan yläosasta. Muuten kulttuurikerros oli ohut, 10-20 cm paksu lukuunottamatta luukuoppia ruuduissa 204-205/294-297. Luukuopat olivat parhaimmillaan n. 50 cm syviä.

Ruuduissa 206-207/296-297 jo edellisenä vuotena havaitut kuopanne ja pieni kumpare osoittautuivat vanhaksi tuulenkaadoksi (kts. tasokarttoja ja dioja 21403-21404). Samoin oli laita ruuduissa 214-217/320-322, joista tuli esiin matala tuulenkaato (kts. tasokarttaa) ja sen esiinnostamia kiviä ja karkeata hiekkaa (dia 21397). Tuulenkaatoruuduista tuli löytöjä syvemmältä kuin muista ruuduista, koska rikastunut, löytöjä sisältävä maakerros oli niissä kallistunut juurakon kaatues-
sa.

Koekuoppa 204/301, joka avattiin "luukuoppa-alueen" itäpuolelle, oli lähes löydötön eikä sitä voitu kaivaa kuin n. 10 cm kalliopinnan tultua vastaan.

Likamaata oli selvästi erotettavissa vain luukuoppien lähettyvillä. Muuten oli rikastumiskerros kaikkialla heikosti värjäntynyt, väriltään punertavanruskea (kuva 3, dia 21399). Puhdas hiekka oli harmaankellertävää ja se alkoi tulla esiin jo kolmannessa kerroksessa n. 12 cm syvyydellä turpeen alapinnasta laskettuna. Tasokaivausalueella 204-208/294-298 oli rikastumiskerros sen verran paksumpi, että puhdas hiekka tuli esiin neljännen kerroksen alussa.

Vesijätölle, heinikkoon avatuissa kaivausruuduissa 217-219/380-381 ja 220-222/380-382 oli kulttuurikerros täysin tuhoutunut. Poikkileikkauksissa saattoi erottaa useita päällekkäisiä tulvahiekka- ja turvekerroksia sekä muita sekundaarisia maannoksia (kuva 15, dia 21402). Ruudut avattiin lieden n:o 1 (kts. yleiskarttaa) viereen, koska näytti siltä, että liesikiveys jatkuisi turvekerroksen alle. Mitään liesikiviin viittaavaa ei kuitenkaan enää ollut jäljellä. Löytöjakautumaan ei vastannut sitä mikä se oli muilla tasokaivausalueilla. Kaikki vesijätöllä olevat maakaistaleet ovat todennäköisiä tällaisia aaltojen pyörittämiä maakasaumia.

5. LÖYDÖT

5.1 Löytöjakauma

Suurin osa löydöistä on kvartssia, 2071 kpl eli n. 90,9 % löydöistä palanutta luuta ja punaväriä lukuunottamatta. Kvartsiitin osuus on 172 kpl eli n. 7,5 %, piin 22 kpl eli n. 0,9 % ja liuskeen 9 kpl eli n. 0,3 %. Saviastianpaloja löytyi yksi kappale. Mukaan on laskettu kaikki tasokaivausalueet ja koekuopat heinikkoon vesijätölle tehtyä kaivausalaan lukuunottamatta.

Jakauma vastaa melko hyvin edellisen vuoden tulosta. Ainoastaan piin osuus on kasvanut huomattavasti. Muuten koillisalue oli huomattavasti vähälöytöisempi kuin luoteisalue, sillä kokonaisuudessa on löytöjen määrä pudonnut alle puoleen edellisvuotisesta.

Suurin osa esineistä ja iskoksista saatiin kahdesta ensimmäisestä kerroksesta.

5.2 Kvartsi- ja kvartsiittiaineisto

Alue	A	B	C	D	koekuopat	E	yht.
Kaavin	8	10	10	1	-	8	37
Iskentäydin	20	32	37	8	2	13	112
Pièce écaillée	23	29	15	-	-	4	71
Raaka-ainekappaleet	-	3	2	1	-	-	6
Iskos	1069	495	335	81	52	71	2103
Säle	7	2	-	-	-	-	9
Yht. n. kpl	1127	571	399	91	54	96	2338

Sellaisia pièce écaillée-kappaleita, joihin oli tehty tasainen, talttamainen terä tai useampikin terä, oli yhteensä 23 kpl, mutta tähän ryhmään voidaan ehkä laskea vielä 11 kvartsiesineen katkelmaa. Näitä löytyi eniten alueelta B, 212-218/320-324, vaikka jakauma oli melko tasainen.

5.3 Piiaineisto

Piitä löytyi huomattavasti enemmän kuin edellisvuotena eli yhteensä 22 kpl, joista kolme on esineitä ja loput 19 iskoksia.

Alueella C, ruuduissa 210-213/340-343, oli varsinainen piikeskitymä; 19 piinkappaletta, joista kaksi esineitä. Melkein kaikki tulivat esiin kahdesta ensimmäisestä kaivauskerroksesta.

Piiesineet ovat kaksi nuolenkärkeä, joista toinen on katkelmallinen (KM 25 708:534), toinen lähes ehjä (KM 25 708:238) sekä kaavin (KM 25 708:521). Ehjä nuolenkärki on kapeakantainen, lähes ns. lehdenmuotoinen kärki ja toinenkin nuoli vaikuttaa samantyyppiseltä. Nuolet on perinteisesti ajoitettu kampakeraamiselle ajalle.

Piin väri vaihtelee vaaleanharmaasta tummanpunaiseen. Osa on karkea-, osa hyvin sileäpintaista ainetta.

Pii-iskokset ovat hyvin pieniä niin kooltaan kuin massaltaan ja vaikuttavat retusoinnin tai lopullisen työstön yhteydessä syntyneiltä. Vain KM 25 708:413 on sen kokoinen, että kyseessä voi olla myös raaka-ainekappale tai ydin.

5.4 Liuskeaineisto

Liusketta löytyi yhteensä yhdeksän kappaletta, joista suurin osa on hyvin kuluneita ja naarmuuntuneita/naarmutettuja sekä katkelmallisia.

Pehmeätä liusketta oleva KM 25 708:412 on mahdollisesti pahoin kulunut kirveen/taltan katkelma samoin kuin :568 ja :219. N: on 568 kanssa löytyi samasta ruudusta 25-35 cm syvyydestä pieni hiotun

kiviesineen katkelma, joka todennäköisesti on kirveen kantaosa (KM 25 708:569). Hyvin epämääräiseltä vaikuttaa myös :600, joka kuitenkin voi olla pieni taltta, samoin :605. Lisäksi on otettu talteen pari kappaletta liusketta, jotka saattavat olla peräisin jostain esineestä (:296).

5.5 Irtolöydöt

Irtolöytöinä keväällä ja kesällä 1990 saadut esineet ovat monipuolistaneet Vanhan Kirkkosaaren aineistoa ja todistavat pitkäaikaista oleskelua paikalla.

Rehtori Lippo Vester on keväällä löytänyt lukuisia kiviesineitä, joista mainittakoon vuolukivestä tehty reikäkirves (:757), joka on löytynyt länsiosan vesijätöltä ja lienee varhaismetallikautinen. Matti Huurre löysi samoin varhaismetallikautiseksi ajoitettavan sahalaitaisen, poikkileikkaukseltaan rombimaisen kvartsiittinuolen katkelman (:720) saaren itärannalta.

Kampakeramiikka löytyi neljä kappaletta saaren itäpuolelta, läheltä hajonnutta liesikiveystä n:o 1 (:692-695). Kaikki ovat kuoppakoristeisia ja kahdessa on lisäksi jäljellä kampaleimakoristelua.

Vuoden 1989 kaivauspaikan edustalta saaren luoteisosasta, vesijätöltä, löytyi hioinlaaka (:762) liesikiveyksen n:o 35 vierestä (kuva 9, dia 21387).

Pahoin lohkeilleita, liuskeista valmistettuja kirveiksi ja talttoiksi luokiteltavia esineitä tai niiden katkelmia on löytynyt viisi kappaletta (:696, :716, :717, :759 ja :760).

Muita irtolöytöjä ovat lukuisat kvartsiikaapimet ja -taltat, muutama pii-iskos, tuluspii sekä vuolukiviesineiden katkelmat.

6. KIINTEÄT RAKENTEET/LUUKUOPAT

Ainoat kiinteät muinaisjäännökset olivat luukuopat, joita tavattiin saaren länsipuolen kaivausalueella 204-208/294-298 sekä kaakoisrannan vesijätöltä (kts. yleiskarttaa, kuvat 17 ja 18, diat 21 419-20).

Jo edellisenä vuonna oli kaivettu kaksi isompaa ja muutama pieni luukuoppa. Tuolloin näytti siltä, että luukuoppa-alue ulottuisi laajemmallekin ja siksi tänä vuonna avattiin vierestä uusia kaivausruutuja (dia 21403).

Luukuoppia tai epämääräisempiä pienempiä laikkuja, joista tuli palanutta luuta, tavattiin nyt kuusi kappaletta 12 m²:n alueelta. Kaikkia ei voinut erottaa yhtä helposti, sillä muutamista kohdista tuli palanutta luuta ilman että maa olisi ollut erityisemmin värjäytyntä (dia 21404). Muutamat luukuopat erottuivat monenkirjavina läiskinä vaalean rikastuneen maan keskeltä ja kahdessa oli lisäksi palaneita pikkukiviä (kuva 4, dia 21406). Luukuopista oli vain vähän tai ei lainkaan hiiltä.

Palaneet luut on otettu talteen siten, että ruudut on tällä alueella kaivettu 50 cm x 50 cm kokoisina alueina.

Luukuoppa n:o 1, ruutu 205/294

Palanutta luuta alkoi tulla esiin heti ensimmäisestä kerroksesta. Kolmannesta kerroksesta paljastui punamullan rautaoksidisaostumien ja muun orgaanisen aineksen värjäämää maata (dia 21407), jonka keskeltä tuli luuta. Kuoppa jatkui ruudun seinämään ja onkin itseasiassa toisen vuonna 1989 todetun luukuopan kaivamatta jäänyt segmentti. Viidettä kerrosta kaivettaessa tuli värjäytymätön pohjahiekka vastaan ja luuntulo loppui samantien. Kuoppa ei sisältänyt lainkaan kiviä.

Luukuoppa n:o 2, ruutu 207/296

Ruudun 207/296 luukuoppa erottui vuoden 1989 kaivausalueen poikkileikkauksessa laajana hiilipitoisena likamaaläiskänä. Kuitenkaan ei nyt avatussa ruudussa ollut kuin ohut kerros tummanruskeata likamaata, joka kaartui ruudun luoteiskulmassa pyöreänä ja hävisi nopeasti. Palanutta luuta tuli kolmannelta kerroksesta alkaen n. 35 cm syvyyteen. Tästä päätellen luukuoppa oli n. 23 cm syvä ja siitä tuli luuta n. 63 g.

Luukuoppa n:o 3, ruudut 205/294-295

Luukuopasta ei aluksi voinut nähdä muuta kuin palaneen luun keskittymän ensimmäisessä kerroksessa. Kolmannessa tasossa oli näkyvillä punaruskea, harmahtavan hiekan sekainen läiskä (kts. tasokarttaa), joka ulottui ruutuun 204/295, jossa myös oli luukuoppa (n:o 4). Nämä likamaan yhdistämät kuopat erottuivat toisistaan tässä vaiheessa selvästi, koska palanutta luuta ei tullut juuri lainkaan hajalöytöinä.

Luukuopasta tuli esiin kiviä viidettä kerrosta kaivettaessa. Viidennessä tasossa oli esillä viisi n. 5-8 cm kokoista palanutta kiveä (kuva 5, dia 21408). Kivet olivat laikussa hajallaan ja irtosivat helposti maata kaivettaessa. Niiden alta tuli esiin punamullansekaista maata sekä uusien kivien särmiä (dia 21409).

Kaikki kivet olivat pieniä ja suurin osa niistä oli ollut kovassa tulessa. Kivet olivat sikin sokin palaneiden luiden ja maan seassa (kuva 6). Mitä syvemmälle kuoppaa kaivettiin, sitä enemmän punamulta tuli esiin (dia 21410). Paikoin oli vaikeata saada luun- ja kivenkappaleita irti punamulta- ja rautaoksidisaostumista. Vielä kuopan pohjalla oli murentuneita kiviä.

Kuoppa kapeni pohjaa kohden (diat 21411-12, kts. poikkileikkauspiirrosta yksityiskohtakartasta) ja kaiken kaikkiaan se ulottui n. 40 cm syvyyteen (turpeen alapinnasta laskettuna).

Luukuoppa kaivettiin kokonaisena alueena viidenteen tasoon asti. Kuudennesta kerroksesta alkaen se kaivettiin loppuun puolikkaina. Kuudennesta tasosta ei ole olemassa piirroksia tai valokuvia rankkasateen vuoksi.

Kuopasta otettiin maanäytteitä lähinnä hiiliajoitusta varten (kts. maanäyteluetteloä jäljempänä), vaikka hiiltä oli hyvin vähän.

Luukuoppa n:o 4, ruudut 204/295-296

Luukuoppa erottui heti ensimmäisen kerroksen alussa tummana, pyöreähkönä läikkänä (kts. tasokarttaa), josta löytyi luuta. Sen jälkeen likamaa-alue laajeni aina kolmanteen tasoon asti (vrt. tasokarttoja) kunnes supistui neljännessä kerroksessa pieneksi pyöreäksi, voimakkaasti värjäytyneeksi läiskäksi (kts. neljännen tason karttaa, dia 21414). Se alue, jolta palanutta luuta löydettiin, oli kuitenkin koko ajan pieni ja selvärajainen.

Kolmannesta tasosta löytyi kaksi valkoiseksi palanutta pikkukiveä (kuva 7, dia 21413) ja näiden alta taas kaksi uutta, nekin palaaneita (dia 21415). Enempää kiviä ei ollut ja kuoppa jatkui pohjaa kohti supistuen punamullan, likamaan ja vähäisen hiilen värjäämänä n. 40 cm syvyyteen (kts. poikkileikkauspiirrosta yksityiskohtaker-tasta).

Viidennen tason jälkeen kuoppa kaivettiin loppuun puolikkaina.

Luukuoppa n:o 5, ruutu 204/297

Neljännessä kerroksesta alkoi erottua epämääräisen muotoinen tummanharmaa laikku, joka ulottui kaivausalueen eteläseinämään (kts. tason 4 karttaa). Värjäytymä ulottui viidenteen tasoon, mutta hävisi sitten nopeasti. Mahdollisesti näkyvissä oli vain luukeskitymän reuna ja varsinainen kuoppa onkin ehkä avaamattomalla alueella ruudussa 203/297. Kiviä ei ollut ja palanutta luutakin saatiin talteen vain . 5,5 g.

Luukuoppa n:o 6, ruutu 204/294

Ruudun lounaiskulmasta saatiin pieneltä alueelta luuta kerroksista 2-4 yhteensä 36 g, mutta mitään värjäytymiä ei ollut eikä palaneita kiviä.

7. NÄYTTEET

Kaivaukselta otettiin näytteitä vain luukuopista. Maata otettiin talteen 15 lähinnä hiiliajoitusta varten. Näytemäärä on suuri, koska hiiltä oli hyvin vähän palaneen luun seassa. Hiilinäytteet on otettu pelkällä suoraan minigrip-pusseihin eikä maata ole seulottu, joten hiilen ja hiekan seassa on luunsiruja.

Seuraavat maanäytteet on luetteloitu:

x = 204 0-50,	y = 296 0-50,	4.-5.krs	:766 a, n.	301 g
x = 205 50-100,	y = 294 50-100,	5. krs	:766 b, n.	1270 g
x = 205,	y = 294,	5.krs-pohja	:766 c, n.	731 g
x = 205,	y = 294,	6.krs-pohja	:766 d, n.	753 g

8. TIIVISTELMÄ

Suomussalmen Vanhassa Kirkkosaarella on tehty tutkimuksia kolmen kesän aikana, vuosina 1985, 1989 ja 1990.

Talteen saatu löytöaineisto on lukumääräisesti huomattava, joskin lähes täysin kivimateriaalista koostuva. Tämä vinoutuma johtunee ainoastaan siitä, että olemme kaikesta huolimatta voineet kaivaa vain asuinpaikan laita-alueita. Irtolöydöthän todistavat huomattavasti monipuolisemmasta aineistosta niin esinetyyppien kuin niiden tarjoamien ajoitusten suhteen. Mahdollisesti myöhemmät asutusvaiheet eivät ole lainkaan ulottuneet saaren sisäosiin, vaan keskittyneet alaville, veden alle jääneille niemekkeille ja olleet ehkä aiempaa kivikautista vaihetta väliaikaisempia.

Kuitenkin saaren pohjoisosa on ollut erittäin otollinen kaivauskohde erinomaisesti säilyneen kulttuurikerroksensa ansiosta. Nykyaika ei ole ainakaan silminnähävästi saaren sisäosia tuhonnut. Lisäksi asuinpaikka on tarjonnut kaksi hyvää C₁₄-ajoituskohdetta, joista kumpikin edustaa erilaista kiinteää muinaisjäännöstä ja joita on voitu tutkia niiden ollessa alkuperäisessä tilassaan.

Ottaen huomioon löytöaineiston laadun ja löytöjen levinneisyyden ympäri saarta sekä vesijätöltä paljastuneet liesikiveykset, on ainakin kivikautisen asutuksen täytynyt olla pitkäaikaista.

Koko asuinpaikkaa ei ole tutkittu pois, vaan pohjoisella rantaterassilla on edelleen kymmeniä neliömetrejä ehjää kulttuurialuetta. Asuinpaikka kuuluu siis edelleen muinaisjäännösluokkaan II.

9.1 Koekuoppien absoluuttiset korkeudet

Koordinaatit

114/342	<u>201,05 m m.p.y.</u> 200,58 m m.p.y.
124/342	<u>201,02 m m.p.y.</u> 200,63 m m.p.y.
114/342	<u>201,11 m m.p.y.</u> 201,01 m m.p.y.
114/361	<u>199,77 m m.p.y.</u> 199,47 m m.p.y.
191/294	<u>199,93 m m.p.y.</u> 199,59 m m.p.y.
204/301	<u>200,50 m m.p.y.</u> 200,40 m m.p.y.

9.2 KARTTALUETTELO

N:o

Ote peruskartoista	Ämmänsaari	4422 07
	Pesiönlahti	4422 08
	Alanteenjärvi	4422 10
	Suomussalmi	4422 11

Yleiskartta Kirkkosaaresta mk 1:1000 A2

Pinta- ja pohjavaaituskartat mk 1:50

Alue	204-208/294-298	A4
Alue	210-214/340-344	A4
Alue	188-194/342-344	A4
Alue	212-218/320-324	A4

Tasokartat mk 1:50

Alue 204-208/294-298 A4
taso 1

Alue 204-208/294-298 A4
taso 2

Alue 204-208/294-298 A4
taso 3

Alue 204-208/294-298 A4
taso 4

Alue 204-208/294-298 A4
taso 5

Alue 210-214/340-344 A4
taso 2

Alue 188-194/342-344 A4
taso 2

Alue 212-218/320-324 A4
taso 2

Poikkileikkauskartat mk 1:25

Ruudut 188-193/344 itäseinämä A3

Ruudut 212-217/320 länsiseinä

Ruudut 210-213/340 länsiseinä A3

Ruudut 204/294-297 eteläseinämä

Yksityiskohtakartat mk 1:10

Ruutu 205/294 luukuoppa taso 7 A4

Ruutu 204/295,40 luukuopan poikkileikkaus A4

Ruutu 204/296,60 luukuopan poikkileikkaus A4

Värikynäpiirros 1:25 ruudusta 205/294 luukuoppa

9.3 NEGATIIVILUETTELO

F 82872-82973

- 82872 Pohjoisosan rantaterassia kuv. kaakosta.
 82873 Kuten ed., kuv. idästä.
 82874 Kuten ed., kuv. koillisesta. Takana pressusta tehty laavu. Kuvat 72-74 muod. panoraaman.
- 82875 Pohjoisosan rantaterassia kuv. pohjoisesta.
 82876 Kuten ed., kuv. luoteesta.
 82877 Kuten ed., kuv. luoteesta. Takana häämöttää vesijättö.
 82878 Kuten ed., kuv. lännestä. Takana häämöttää vesijättö. Kuvat 75-78 muod. panoraaman.
- 82879 Itärannan vesijättö kuv. luoteesta. Kuvattu toukokuun viimeisellä viikolla.
 82880 Kuten. ed.
 82881 Kuten ed., kuv. pohjoisesta. Kuvat 79-81 muod. panoraaman.
- 82882 Pohjoisterassia kuv. edestä.
 82883 Kuten ed. Kuvat 82-83 muod. panoraaman.
- 82884 Saaren länsirannan vesijättö toukokuun lopulla kuv. pohjoisesta.
 82885 Kuten ed. kuv. koillisesta.
 82886 Kuten ed. kuv. koillisesta. Kuvat 84-86 muod. panoraaman.
- 82887 Tasokaivausalue 188-194/342-344 turpeenpoiston jälkeen kuv. pohjoisesta.
 82888 Pohjoisosan läpi kaakko-luode-suuntaisesti kulkeva tuulenkaatoalue ja saaren keskiosan kallioinen harjanne kuv. kaakosta.
 82889 Tuulenkaatoalueen eteläreuna kuv. koillisesta.
 82890 Pohjoisosa kuv. kaakosta.
 82891 Sama.
 82892 Tuulenkaatoalue kuv. kaakosta. Kuvat 88-92 muod. panoraaman.

- 82893 Itärannan vesijättöä. Edessä liesikiveys, kuv. länsikaakosta.
- 82894 Tasokaivausalue 212-218/320-324 turpeenpoiston jälkeen kuv. etelästä.
- 82895 Tasokaivausalue 188-194/342-344 tasossa 1=5 cm kuv. etelästä.
- 82896 Ruokatauko. Vas. Jukka Tolonen, Esa Kaunisto, Mika Kanninen, Antero Juntti.
- 82897 Pirjo Rautiainen ja Matti Huurre syövät eväitään.
- 82898 Länsirannan vesijättöä. Edessä liesikiveys n:o 35, jonka vierestä löytyi hioinlaaka. Kuv. lännestä.
- 82899 Sama.
- 82900 Länsirannan vesijättö kuv. etelästä. Edessä hajonnut liesikiveys n:o 34.
- 82901 Hajonnut liesikiveys n:o 32 ja kvartsikeskittymä läntisellä vesijätöllä kuv. etelä-kaakosta.
- 82902 Kuten ed.
Kuvat 01-02 muod. panoraaman.
- 82903 Hajonnut liesikiveys läntisellä vesijätöllä kuv. etelälounaasta.
- 82904 Tasokaivausaluetta 217-219/380-381 ja 220-222/380-382 avataan saaren koilliskulmaan, työssä Jukka Tolonen ja Mika Kanninen. Kuv. etelästä.
- 82905 Kuten ed.
Kuvat 04-05 muod. panoraaman.
- 82906 Pirjo Rautiainen piirtää koilliskulman ruutuja
220-222/380-382, kuv. idästä.
- 82907 Kuten ed.
Kuvat 06-07 muod. panoraaman.
- 82908 Kuten. ed., kuv. etelästä.
- 82909 Tasokaivausaluetta 210-214/340-344 kaivetaan tasoon 1. Kuv. etelästä.
- 82910 Tasokaivausaluetta 210-214/340-344 puhdistetaan valokuvausta varten, taso 1=5 cm. Kuv. etelästä.
- 82911 Kuten ed.

merkinnät
89801

Kuvat 10-11 muod. panoraaman.

- 82912 Tasokaivausalue 212-218/320-324 tasossa 1=5, kuv. etelälounaasta.
- 82913 Tasokaivausalue 204-208/294-298 ns. 0-tasossa, kuv. koillisesta.
- 82914 Kuten ed.
- 82915 Kuten ed.
- Kuvat 12-15 muod. panoraaman.
- 82916 Poikkileikkaus linjalta y 344/x 188-194, kuv. lounaasta.
- 82917 Tasokaivausalue 204-208/294-298 tasossa 1=5 cm, kuv. lounaasta.
- 82918 Sama.
- 82919 Johanna Väisänen ja Tuula Kuvaja (takana) puhdistavat löytöjä.
- 82920 Kuten ed.
- 82921 Kuten ed.
- 82922 Kuten ed.
- 82923 Tasokaivausalue 204-208/294-298 tasossa 2=10 cm, kuv. pohjoisesta.
- 82924 Ruudut 204-205/294-296 tasossa 2=10, kuv. idästä.
- 82925 Ruudut 206-207/296-297 tasossa 2=10. Kuvassa näkyvän kuopanteen ja kumpareen on aiheuttanut tuulenkaato. Kuv. kaakosta.
- Kuvat 24-25 muod. panoraaman.
- 82926 Ruutu 204/296 kuv. etelästä. Ruudusta kaivettu neljännes tasoon 4=20 cm. Kuvassa luukuoppa, jossa palaneiden luiden seassa oli muutama tulenpidon murentama kivi.
- 82927 Luukuopat ruuduissa 205/294-295 kuv. etelästä. Taso 4=20 cm.
- 82928 Pirjo Rautiainen piirtää ruutuja 204-205/294-295. Taso 4=20 cm, luukuopat erottuvat tummina laikkuina. Kuv. kaakosta.
- 82929 Kuten ed., kuv. koillisesta.
- 82930 Luukuoppa ruudussa 205/294. Ruudun neljännes kaivettu tasoon 5=20 cm, kuv. etelästä.

- 82931 Luukuoppa ruuduissa 205/294-295, tasossa 5=20 cm, kuv. etelästä.
- 82932 Ruudut 204-205/294-297 tasossa 5=25 cm, kuv. idästä.
- 82933 Kuten ed.
Kuvat 32-33 muod. panoraaman.
- 82934 Luukuoppa ruuduissa 205/294-295, tasossa 5=25 cm, kuv. etelästä.
- 82935 Pirjo Rautiainen piirtää ruutujen 204-205/294-295 luukuoppia, tasoa 5=25 cm. Kuv. idästä.
- 82936 Esa Kaunisto kaivaa luukuoppaa ruudussa 204/295 ja kerää samalla maanäytettä. Kuv. lännestä.
- 82937 Luukuoppa ruuduissa 205/294-295, länsipuolisko pohjaan-kaivettuna, itäpuolisko tasossa 7=35 cm. Kuv. lännestä.
- 82938 Hajonnut liesikiveys saaren itärannalla, lähellä kaakkoiskulmaa, kuv. kaakosta.
- 82939 Kuten. ed.
Kuvat 38-39 muod. panoraaman.
- 82940 Saaren kaakkoiskulman vesijättö kuv. länsi-lounaasta. Edessä ryhmä hajonneita liesikiveyksiä.
- 82941 Kuten ed.
- 82942 Kuten ed.
- 82943 Kuten ed.
- 82944 Kuten ed.
- 82945 Kuten ed.
- 82946 Kuten ed., kuvassa näkyy jo kaakkoiskulman luukuoppa (vedessä).
- 82947 Kuten ed. Kuvassa näkyy osia Pirjo Rautiaisesta ja Tapio Rossista, jotka seulovat palaneita luita vedessä.
- 82948 Kuten ed., Pirjo Rautiainen ja Tapio Rossi kuvassa.
- 82949 Kuten ed.
Kuvat 40-49 muod. panoraaman.
- 82950 Tapio Rossi ja Pirjo Rautiainen seulovat palaneita luita.
- 82951 Hajonnutta liesikiveystä kartoitetaan saaren kaakkoiskulmassa. Kuv. etelästä.
- 82952 Hajonnut liesikiveys saaren kaakkoiskulmassa, kuv. etelästä.

reproves
89803

reproves
89804

reproves
89804

- 82953 Itäpuolen vesijätön liesikiveyksiä, kuv. kaakosta.
 82954 Kuten ed., kuv. etelästä.
 Kuvat 53-54 muod. panoraaman.
- 82955 Kaakkoisosan liesikiveyksiä kuv. etelästä.
 82956 Kuten ed., kuv. kaakosta.
 82957 Kuten ed.
 Kuvat 55-57 muod. panoraaman.
- 82958 Itärannan kiveyksiä vesijätöllä kuv. etelästä.
 82959 Kaakkoisranta kuv. koillisesta. Edessä luonnonkivikkoa, taaempana näkyy pengerrettyä kivivallia.
 82960 Kuten ed., kuv. idästä.
 82961 Kuten ed., kuv. kaakosta.
 Kuvat 59-61 muod. panoraaman.
- 82962 Itärannan vesijätön liesikiveyksiä kuv. idästä. Takana näkyy kaivausalue.
 82963 Itärannan pohjoispään liesikiveyksiä vesijätöllä, kuv. etelästä.
 82964 Sama.
 82965 Itärannan vesijätön liesikiveyksiä, pohjoispää, kuv. idästä. Takana näkyy kaivausalue.
 82966 Kvartsikeskittymä liesien n:o 2 ja 3 lähellä itäpuolen vesijätöllä kuv. itäkaakosta.
 82967 Itärannan liesikiveyksiä vesijätöllä kuv. etelä-kaakosta.
 82968 Sama kohde kuin edellä, kuv. etelästä.
 82969 Neljä hajallaan olevaa liesikiveystä, n:ot 8-11, kuv. kaakosta.
 82970 Liesikiveykset 8-10 kuvattuina etelästä.
 82971 Edessä liesi n:o 13 saaren kaakkoisrannalla, takana kävelee Matti Huurre. Kuv. idästä.
 82972 Kuten ed.
 82973 Pirjo Rautiainen ja Tapio Rossi kartoittavat liesikiveyksiä itärannalla. Kuv. etelästä.

*replomæg.
89802*

9.4 DIAPOSITIIVILUETTELO

21381-21422

- 21381 Kirkkosaaren itärannan vesijättöalue kuvattuna etelä-lounaasta.
- 21382 Kirkkosaaren itäranta vesijättöineen kuvattuna luoteesta.
- 21383 Kirkkosaaren kaakkoisranta. Oik. on luonnonkivikkoa ja vesijättöalue, vas. näkyy pengerrysalue. Kuv. koillisesta.
- 21384 Kirkkosaaren länsiranta vesijättöineen. Takana erottuu TB:n ranta. Kuv. pohjoisesta.
- 21385 Pohjoisosan rantaterassi kuv. idästä.
- 21386 Pohjoisosan rantaterassi. Pengerrysalue näkyvissä. Kuv. idästä.
- 21387 Länsirannan vesijättöalue. Takana v. 1989 kaivausalue. Kuvan etualassa liesikiveys, jonka vierestä löytyi hioinlaaka. Kuv. lännestä.
- 21388 Länsirannan vesijättöaluetta. Edessä veden alta paljastunut liesikiveys. Kuv. etelästä.
- 21389 Länsirannan vesijätön liesikiveyksiä ja kvartsikeskittyymiä kuv. idästä.
- 21390 Kirkkosaaren itäranta. Edessä yksi osittain hajonnut liesikiveys. Osa vesijättöalueesta oli varsinkin itä-koillisalueella jo uuden heinä- ja turvekerroksen peittämää. Kuv. kaakosta.
- 21391 Hajonnut liesikiveys kaakkoisrannalla. Kuv. kaakosta.
- 21392 Suurehko liesikiveys Kirkkosaaren itäisellä vesijätöllä lähellä kaakkoiskulmaa. Kuv. lounaasta.

- 21393 Kaksi erilaista liesikiveystä saaren kaakkoisrannalla kuv. luoteesta.
- 21394 Liesikiveys saaren kaakkoiskulmassa kuv. etelästä.
- 21395 Tasokaivausalue 212-218/320-324 tasossa 1=5 cm. Kuv. etelästä.
- 21396 Tasokaivausalue 212-218/320-324 tasossa 2=10 cm. Kuv. etelästä.
- 21397 Pirjo Rautiainen piirtää tuulenkaadon esiinnostamia kiviä alueella 212-218/320-324. Kuv. pohjoisesta.
- 21398 Tasokaivausalue 188-194/342-344 tasossa 1=5 cm. Kuv. pohjoisesta.
- 21399 Poikkileikkaus linjalta y 344/ x 188-194. Kuv. lounaasta.
- 21400 Tasokaivausalue 210-214/340-344 tasossa 1=5 cm. Kuv. etelästä.
- 21401 Koilliskulmaan avataan kaivausaluetta vesijätölle heinikkoon. Työssä Jukka Tolonen (vas.) ja Mika Kanninen. Kuv. etelästä.
- 21402 Vesijätön ruudut 217-219/380-381 ja 220-222/380-382. Useat sekund. maannokset ja tulvahiekkakerrokset näkyvät poikkileikkauksesta. Kuv. etelästä.
- 21403 Vuoden 1989 kaivausalueen viereen avattiin ruudut 204-208/294-298. Kuvassa ns. 0-taso eli turve on juuri poistettu. Kuv. koillisesta.
- 21404 Tasokaivausalue 204-208/294-298 tasossa 2=10 cm. Edessä luukuopat, takana tuulenkaadon nostama kumpare. Kuv. lounaasta.
- 21405 Ruudut 204-206/294-296 tasossa 3=15 cm. Kuv. idästä.

- 21406 Tasokaivausalue 204-206/294-296 tasossa 4=20 cm. Luukuopat erottuvat voimakkaanvärisinä läiskinä rikastumiskerroksen alapuolella. Kuv. koillisesta.
- 21407 Luukuopat ruuduissa 205/294-295 tasossa 4=20 cm. Kuv. etelästä.
- 21408 Luukuoppa ruuduissa 205/294-295 tasossa 5=25 cm. Kuv. etelästä.
- 21409 Antero Juntti kaivaa ruudun 205/294 luukuopan puolikasta. Edessä oleva puoli on tasossa 5=25 cm. Kuv. etelä-kaakosta.
- 21410 Ruutujen 205/294-295 luukuopassa oli palaneita pieniä kiviä ja runsaasti punamultaa luiden seassa. Kuv. lännestä.
- 21411 Ruutujen 205/294-295 luukuopan puolikas. Näkyvillä punamultaa. Kuv. lännestä.
- 21412 Ruutujen 205/294-295 luukuoppa kokonaisuudessaan pohjankaivettuna. Pohjalla oli vielä muutama palanut kivi ja punamultaa. Kuv. lännestä.
- 21413 Ruudun 204/296 luukuoppa puoleksi tasossa 3=15 cm, puoleksi tasossa 4=20 cm. Tasossa 3 oli kaksi tulenpidon rauttamaa kiveä. Kuv. lännestä.
- 21414 Luukuoppa ruudussa 204/295 tasossa 4=20 cm. Vas. toinen luukuoppa ruudussa 204/296. Kuv. pohjoisesta.
- 21415 Ruudun 204/296 luukuoppa tasossa 4=20 cm. Kuopassa oli yht. 4 pientä palanutta kiveä. Etelästä kuvattuna.
- 21416 Esa Kaunisto kerää maanäytettä luukuopasta, joka sijaitsee ruudussa 204/295. Kuv. lännestä.
- 21417 Pirjo Rautiainen kartoittaa saaren itäpuolen liesikiveyksiä vesijätöllä. Kuv. etelästä.

- 21418 Tuula Kuvaja (vas.) ja Johanna Väisänen puhdistavat löytöjä.
- 21419 Kaakkoisrannalta löytyi palanutta luuta sisältävä kuoppa, joka alkoi jäädä nousevan veden alle.
- 21420 Pirjo Rautiainen ja Tapio Rossi seulovat luita vesijätöltä löydetyistä luukuopasta. Kuv. lounaasta.
- 21421 Matti Huurre tarkastelee Tapio Rossin seulomista.
- 21422 Lounastauko. Vas. Jukka Tolonen, Esa Kaunisto, Mika Kaninen, Antero Juntti.

9.5 PALANUTTA LUUTA

ALUE A 204-208/294-298

1. krs = 0 - 5 cm

204/295	60 g	
204/296	9 g	
205/294	8 g	
205/295	17 g	yhteensä 94 g

2. krs = 5 - 10 cm

204/294	8 g	
204/295	157,5 g	
204/296	34 g	
204/297	1 g	
205/294	32 g	
205/295	29,5 g	yhteensä 262 g

3. krs = 10 - 15 cm

204/294	1 g	
204/295	130,5 g	
204/296	83 g	
204/297	3,5 g	
205/294	116,5 g	
205/295	88 g	
205/296	1 g	
207/296	6,5 g	yhteensä 430 g

4. krs = 15 - 20 cm

204/294	27 g	
204/295	73,5 g	
204/296	72 g	
204/297	6 g	
205/294	143 g	
205/295	69,5 g	
205/296	5 g	
207/296	17,5 g	yhteensä 413,5 g

5. krs = 20 - 25 cm

204/295	83 g	
204/296	124,5 g	
204/297	1 g	
205/294	198 g	
205/295	82 g	
205/296	11 g	
207/296	9 g	yhteensä 508,5 g

6. krs = 25 - pohja

204/295	44,5 g	luukuoppa	
204/296	107 g	luukuoppa	
205/294	411,5 g	luukuoppa	
207/296	30 g		yhteensä 593 g

yht. 2301 g

ALJE B 212-298/320-324

4. krs = 15 - 20 cm

214/223   alle   1 g

216/320   alle   1 g

5. - 6. krs = 20 - 30 cm

214/322   alle   1 g

215/322   alle   1 g

215/323   alle   1 g

ALUE C 210-214/340-344

2. krs = 5 - 10 cm

210/340 alle 1 g

212/343 alle 1 g

213/340 alle 1 g

3. krs = 10 - 15 cm

210/340 2 g

211/340 8 g

211/342 3 g

214/340 4 g

4. - 5. krs = 15 - 25 cm

210/340 2 g

210/341 alle 1 g

211/340 2,5 g

212/341 alle 1 g

212/342 alle 1 g

214/340 10,5 g

214/341 alle 1 g

214/343 alle 1 g

6. - 7. krs = 25 - 35 cm

210/340 alle 1 g

210/341 alle 1 g

214/340 alle 1 g

ALUE E 217-219/380-1, 220-222/380-382

5. - 6. krs = 20 - 30 cm, sekund. maannos

218/380

2 g

Vesijätö

Kaakkoisrannan luukuoppa: 692 g eli n. kolmannes alkuperäisestä
määrästä (KM 25 708:723)

Itäranta:

2 g (KM 25 708:715)

Koillisranta:

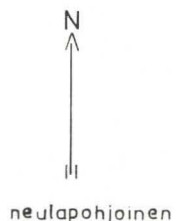
8 g (KM 25 708:712)

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI PÄIVI KONTIO 1990

YLEISKARTTA MK 1:1000
piirt. Pirjo Rautainen
karttapohjana käytetty vuoden 1989 yleiskarttaa

60 m

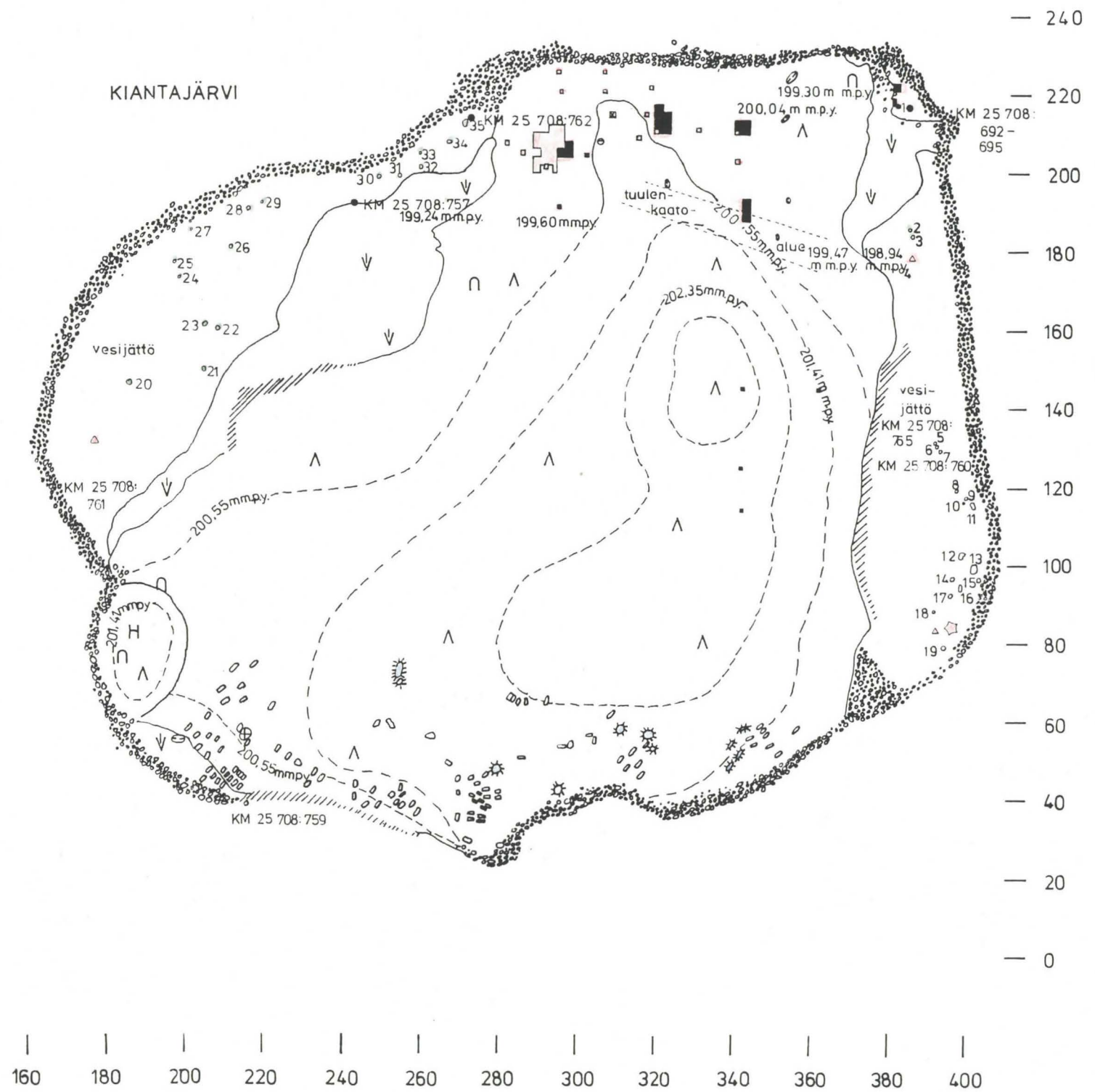
kartoitus tehty 2. - 8.6.1990
vedenpinnan korkeus 8.6.1990

- kivikko (pengerretty)
- hiekka
- heinikko
- turveraja
- mäntymetsä
- lehtimetsä
- hauta
- hiilikumpu
- liesikiveys
- taisteluhautoja
- tervahauta
- vuosien 1985 ja 1989 kaivaus-
alueet saaren pohjoisosassa
- vuoden 1990 kaivausalueet
- kiintopiste
- kone
- mitattu korkeuskäyrä
- arvioitu korkeuskäyrä
- suppa
- kvartsikeskittymä
- luukuoppa
- irtolöytö

KP = 201,43m m.p.y.

kone = 092

160 180 200 220 240 260 280 300 320 340 360 380 400

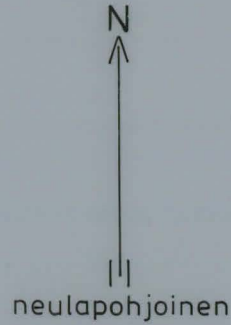
SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI PÄIVI KONTIO 1990

PINTA- JA POHJAAITUSKARTTA

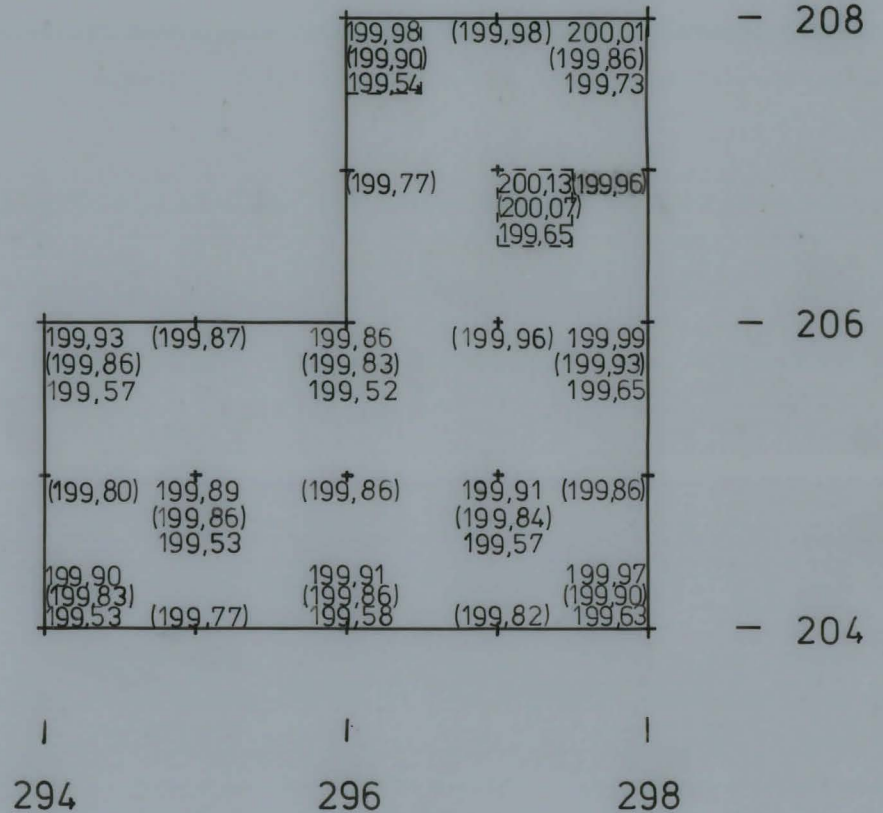
MK 1:50 1m

kp = 201,43m mpy kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 201,35m m.p.y. turpeen päältä
- (201,56m m.p.y.) turpeenpoiston jälkeen
- 200,43m m.p.y. pohja

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

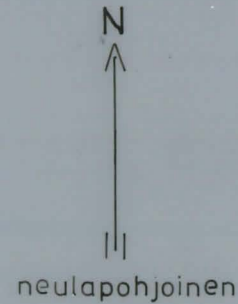
PÄIVI KONTIO 1990

PINTA- JA POHJAVAAITUSKARTTA

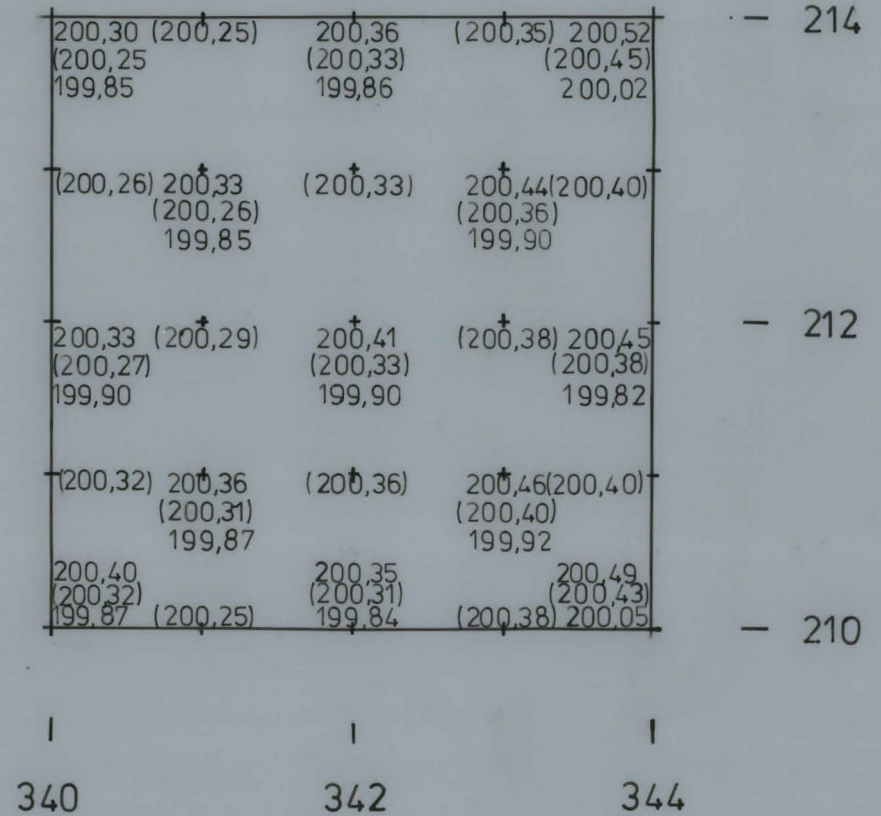
MK 1:50 1m

kp = 201,43m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 201,35 m m.p.y. turpeen päältä
- (201,56 m m.p.y.) turpeenpoiston jälkeen
- 200,43 m m.p.y. pohja

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

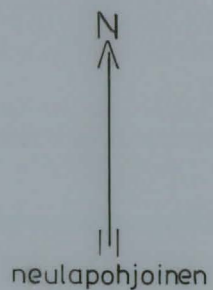
PÄIVI KONTIO 1990

PINTA- JA POHJAAITUSKARTTA

MK 1: 50 1m

piirt. Pirjo Rautiainen

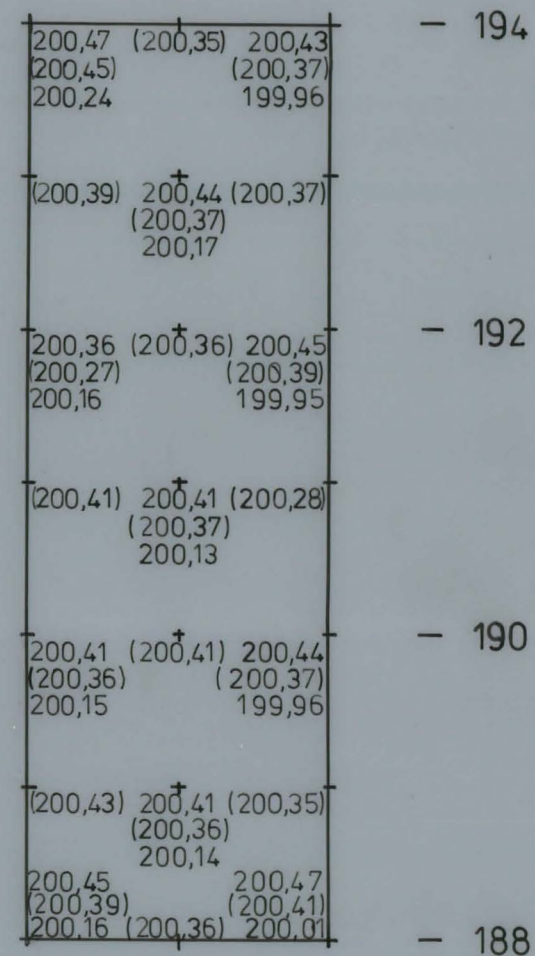
kp= 201,43 kone= 092

201,35m m.p.y. turpeen päältä

(201,56m m.p.y.) turpeenpoiston jälkeen

200,67m m.p.y. pohja

342

344

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

PINTA - JA POHJAVAAITUSKARTTA

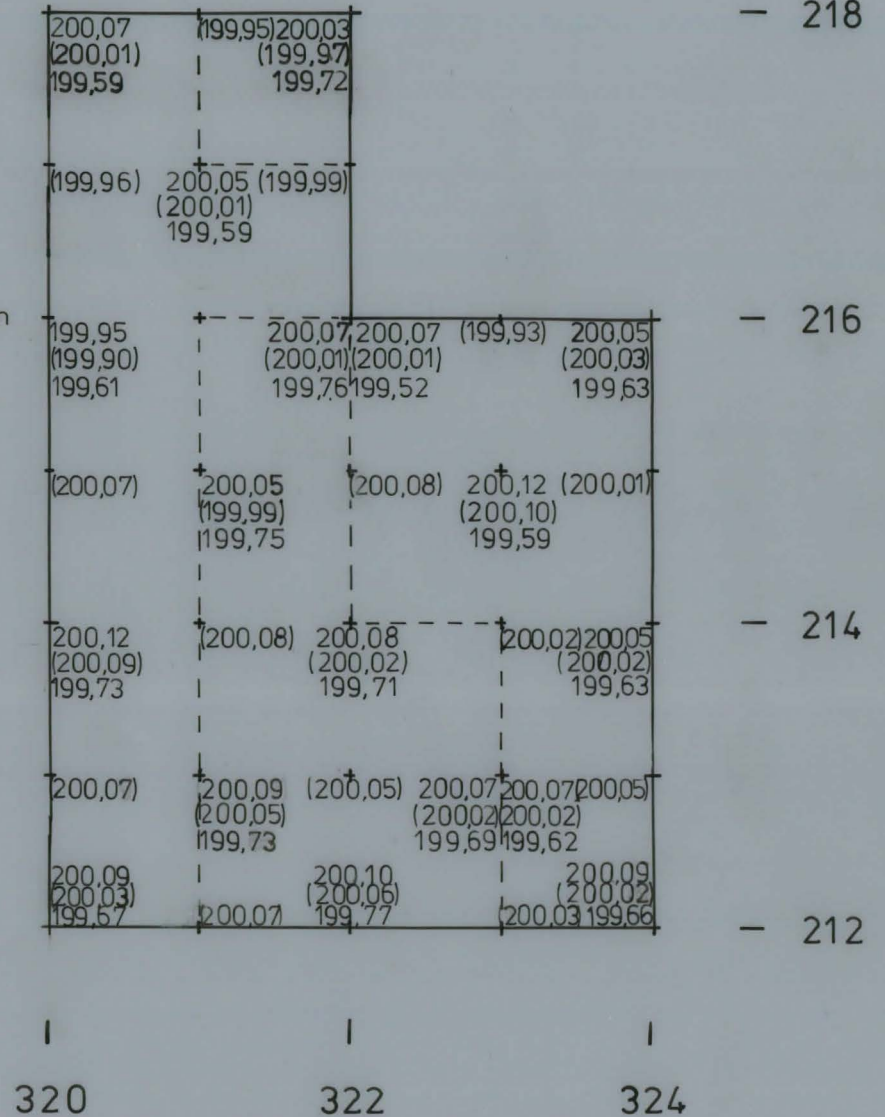
MK 1: 50 1m

kp = 201,43m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 201,35m m.p.y. turpeen päältä
- (201,56m m.p.y.) turpeenpoiston jälkeen
- 200,43m m.p.y. pohja

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

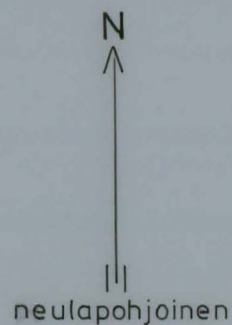
TASOKARTTA

TASO 1=5cm

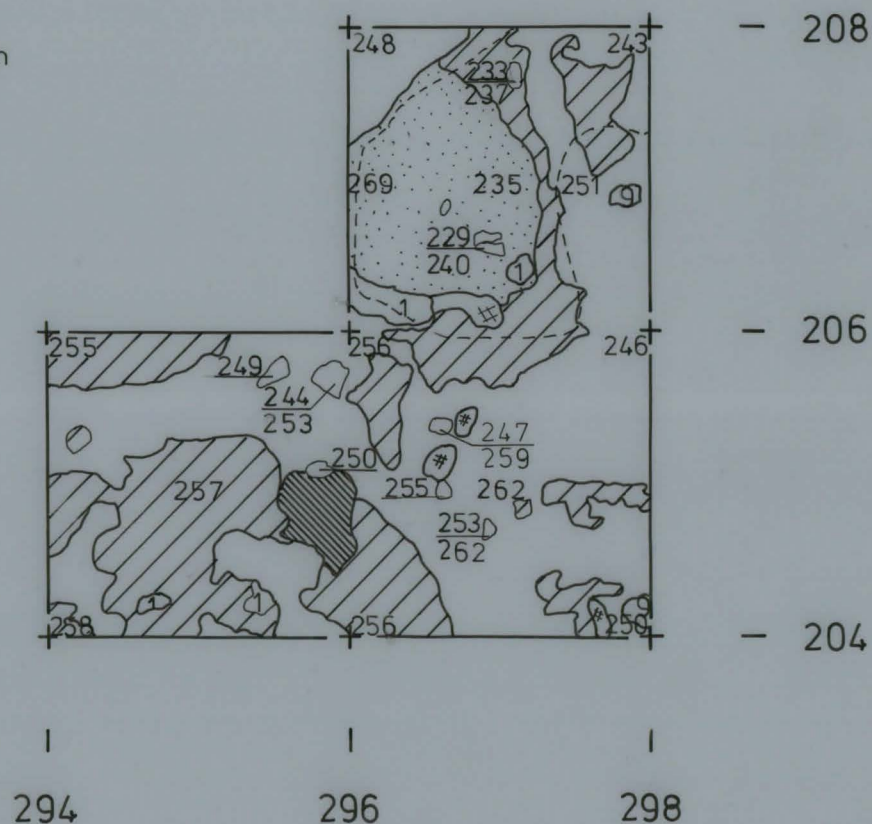
MK 1:50   1m

kp = 201,43m m.p.y.   kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 1 turve
- huuhtoutunut maa
- ▨ ruskea rikastunut maa
- ▩ harmaa pohjamaa
- ▧ värjäytynyt likamaa
- 9 punaiseksi värjäytynyt maa
- # hiiltä
- - - - - tuulenskaato
- o kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

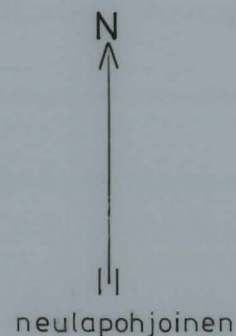
TASOKARTTA

TASO 2 = 10 cm

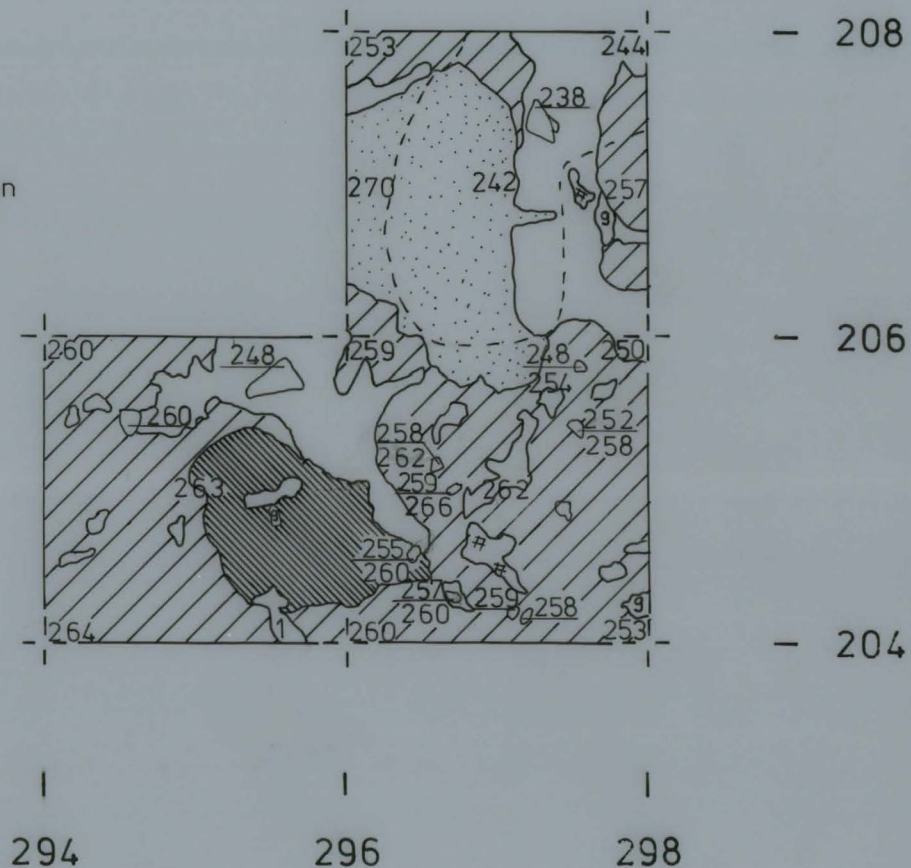
MK 1:50 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 1 turve
- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- harmaa pohjamaa
- värjäytynyt likamaa
- 9 punaiseksi värjäytynyt maa
- # hiiltä
- tuulenskaato
- o kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

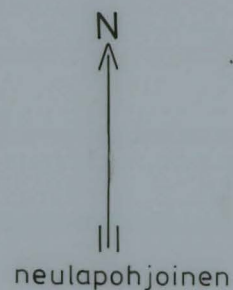
TASOKARTTA

TASO 3 = 15 cm

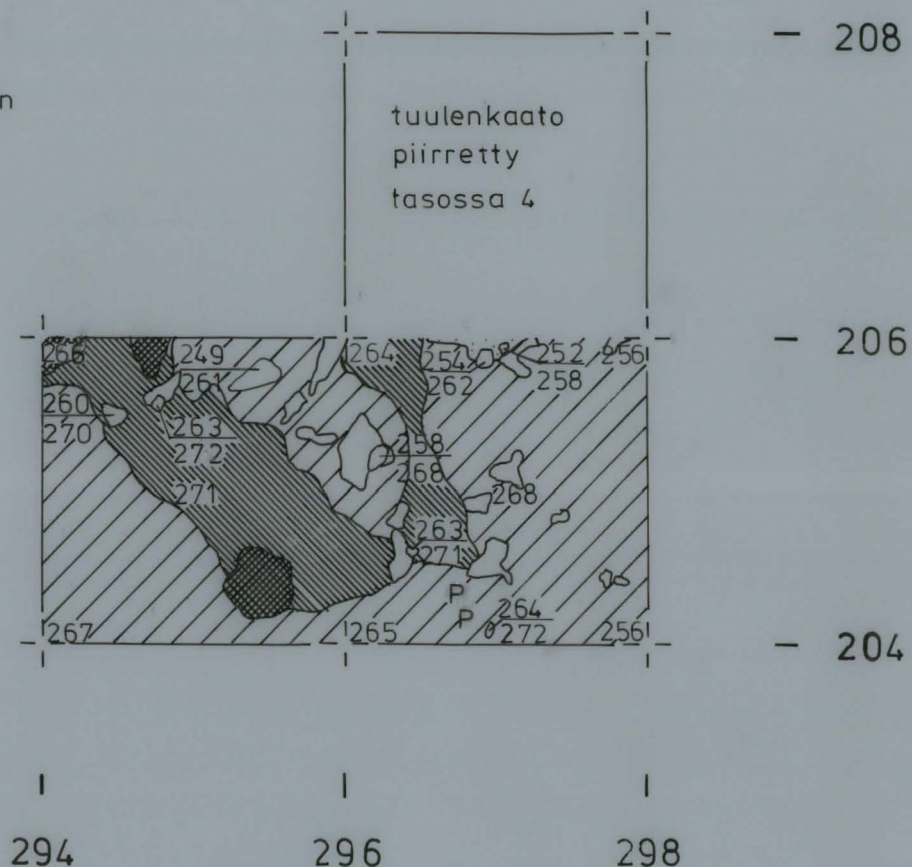
MK 1:50 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- harmaa pohjamaa
- värjäytynyt likamaa
- tumma värjäytynyt likamaa
- hiiltä
- punamulta
- kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

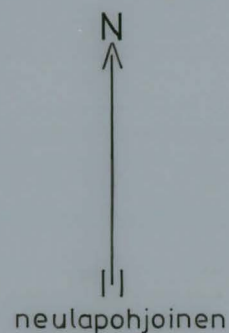
TASOKARTTA

TASO 4 = 20 cm

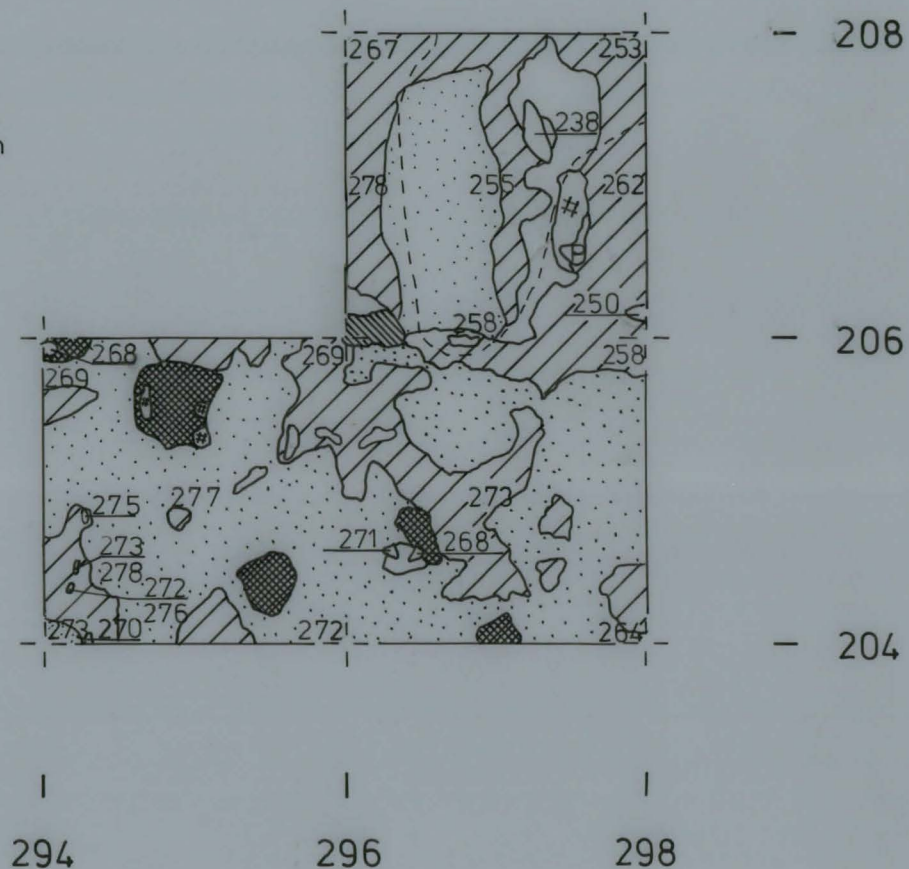
MK 1 : 50 1m

kp = 201,43m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- harmaa pohjamaa
- värjäytynyt likamaa
- tumma värjäytynyt likamaa
- hiiltä
- punamulta
- tuulenskaato
- kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

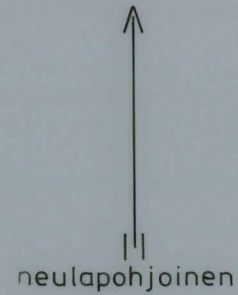
TASOKARTTA

TASO 5 = 25 cm

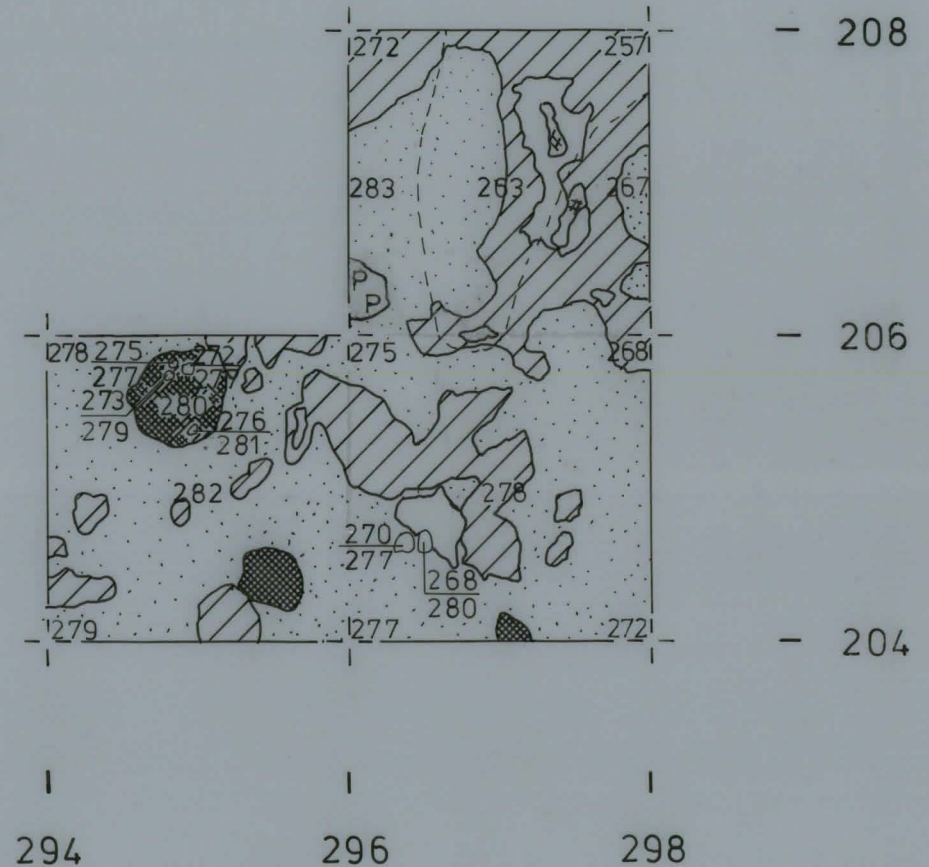
MK 1 : 50 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- harmaa pohjamaa
- tumma värjäytynyt likamaa
- hiiltä
- punamulta
- tuulenkaato
- kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

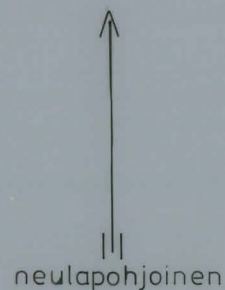
TASOKARTTA

TASO 2 = 10 cm

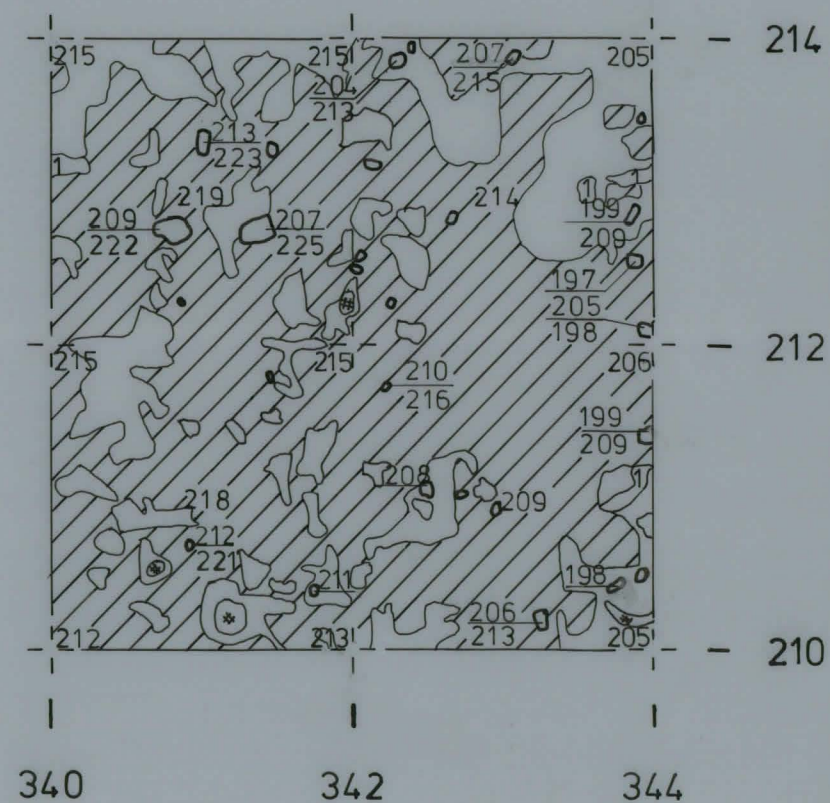
MK 1 : 50 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 1 turve
- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- hiili
- kivi

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

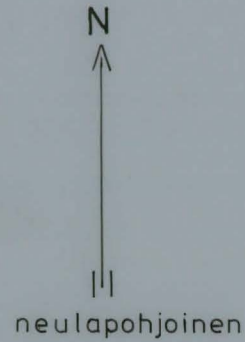
TASOKARTTA

TASO 2 = 10cm

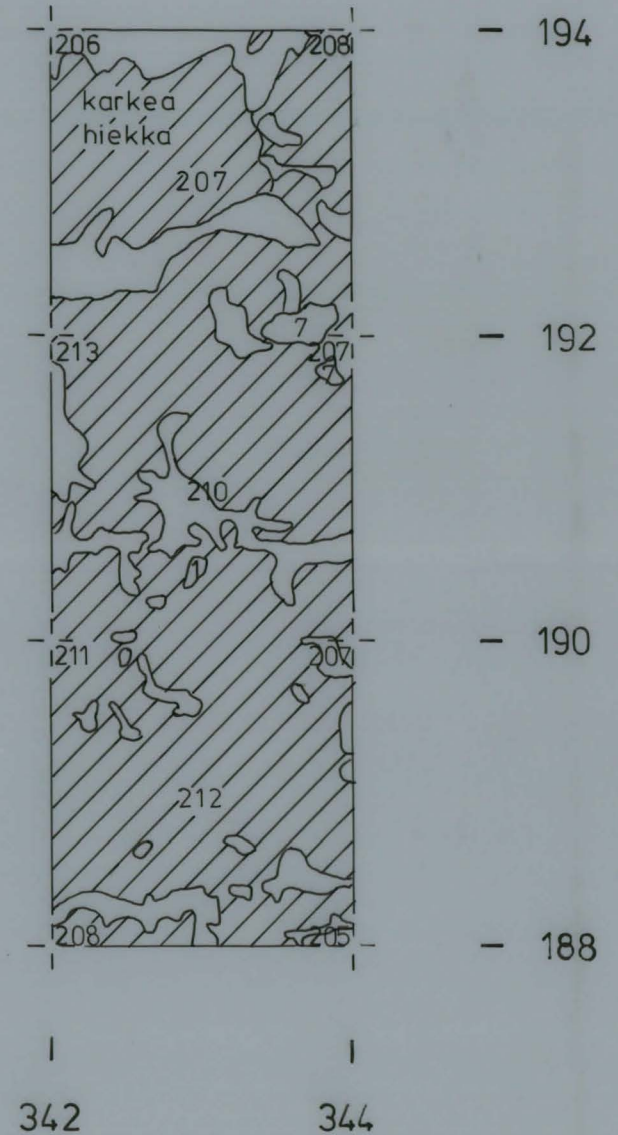
MK 1 : 50 1m

kp = 201,43m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 1 turve
- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- 7 mangaanihiekkä

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

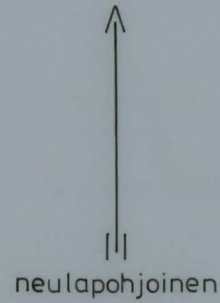
TASOKARTTA

TASO 2 = 10cm

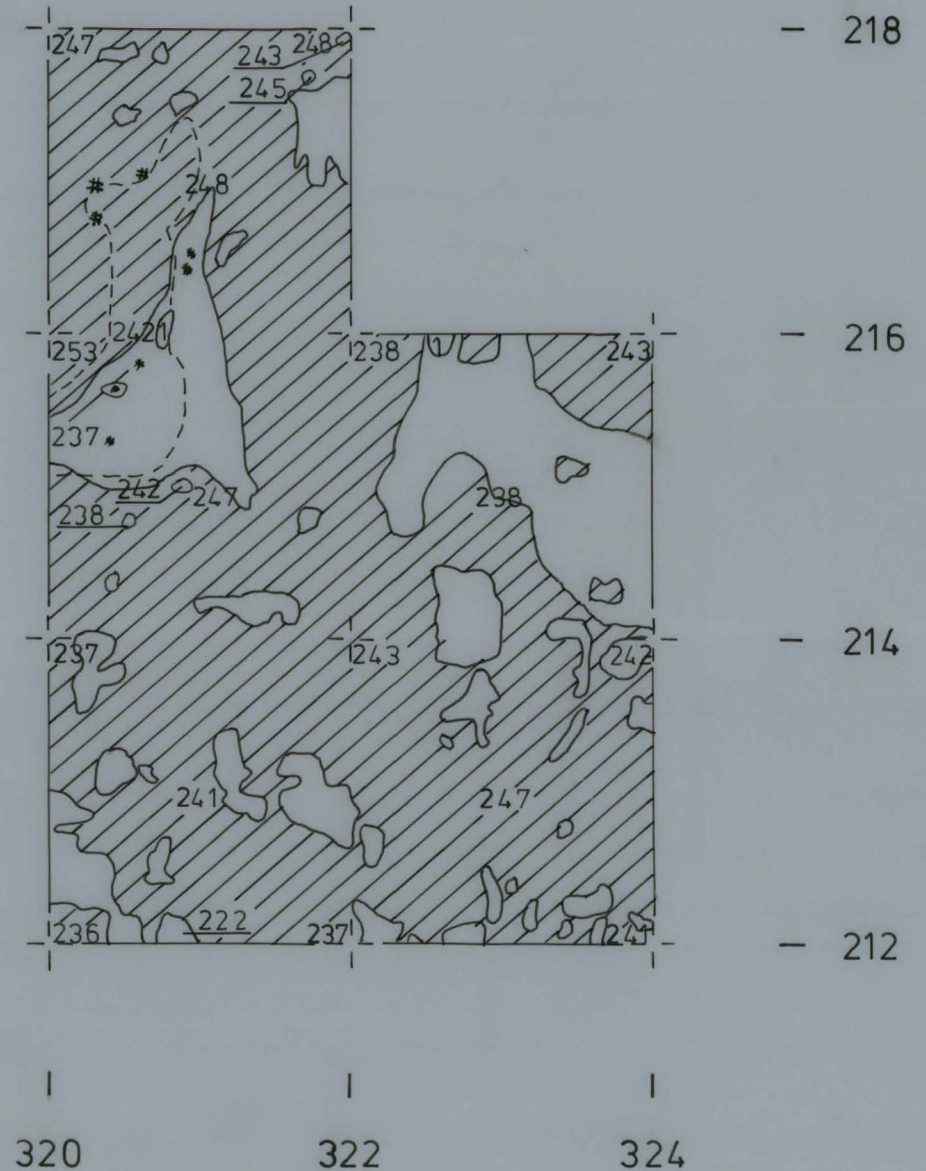
MK 1 : 50   1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- 1 turve
- huuhtoutunut maa
- ruskea rikastunut maa
- hiiltä
- kivi
- tuulenkaato

SUOMUSSALMI -VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

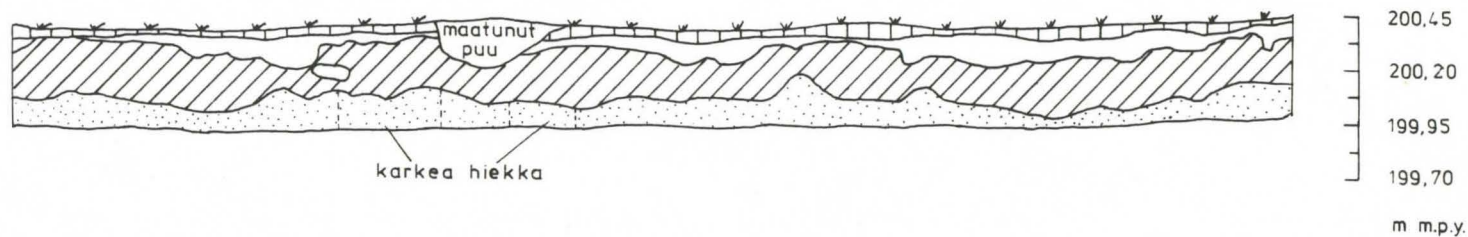
POIKKILEIKKAUSKARTTA

MK 1:25 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

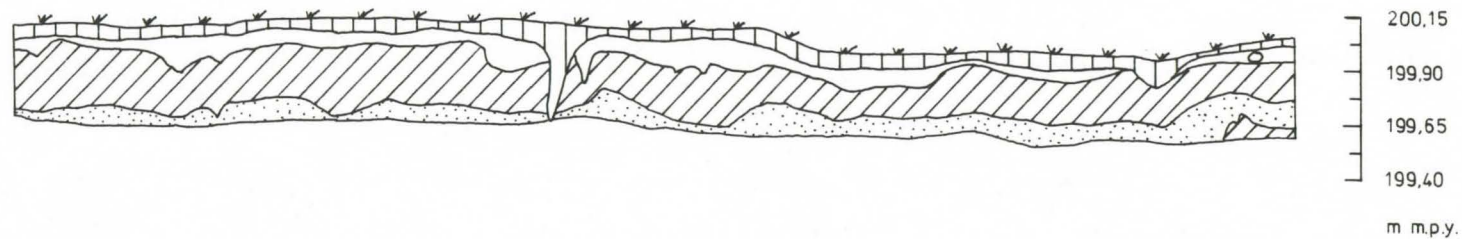
piirt. Pirjo Rautiainen

LINJALTA X = 188 - 194, Y = 344 ITÄSEINÄMÄ

194 193 192 191 190 189 188
| | | | | | |

- turve
- huuhtoutunut maa
- rikastunut ruskea maa
- harmaa pohjamaa

LINJALTA X = 212 - 218, Y = 320 LÄNSISEINÄMÄ

212 213 214 215 216 217 218
| | | | | | |

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

POIKKILEIKKAUSKARTTA

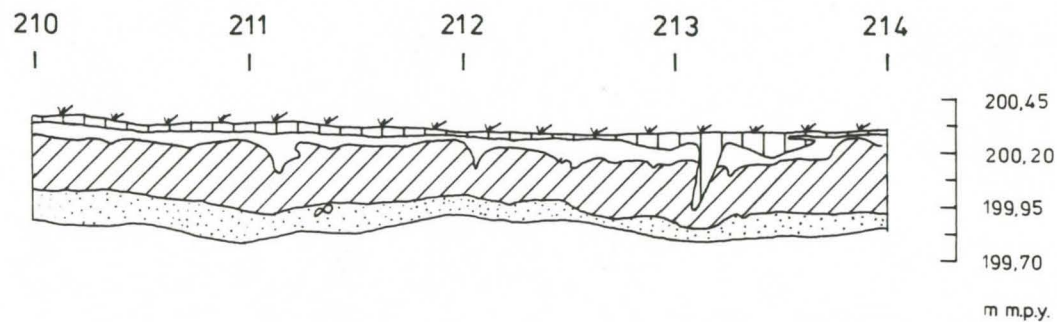
MK 1:25 1m

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

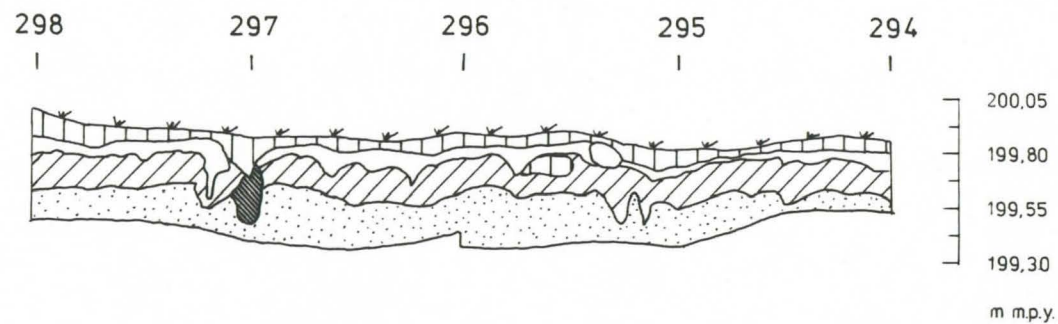
piirt. Pirjo Rautiainen

- turve
- huuhtoutunut maa
- rikastunut ruskea maa
- harmaa pohjamaa
- värjäytynyt likamaa

LINJALTA X = 210 - 214, Y = 340 LÄNSISEINÄMÄ

LINJALTA X = 204, Y = 294 - 298

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

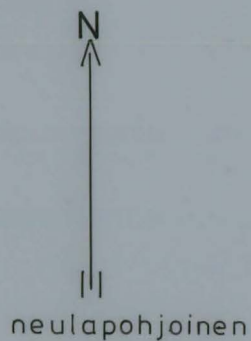
PÄIVI KONTIO 1990

YKSITYISKOHTAKARTTA

MK 1 : 10 50 cm

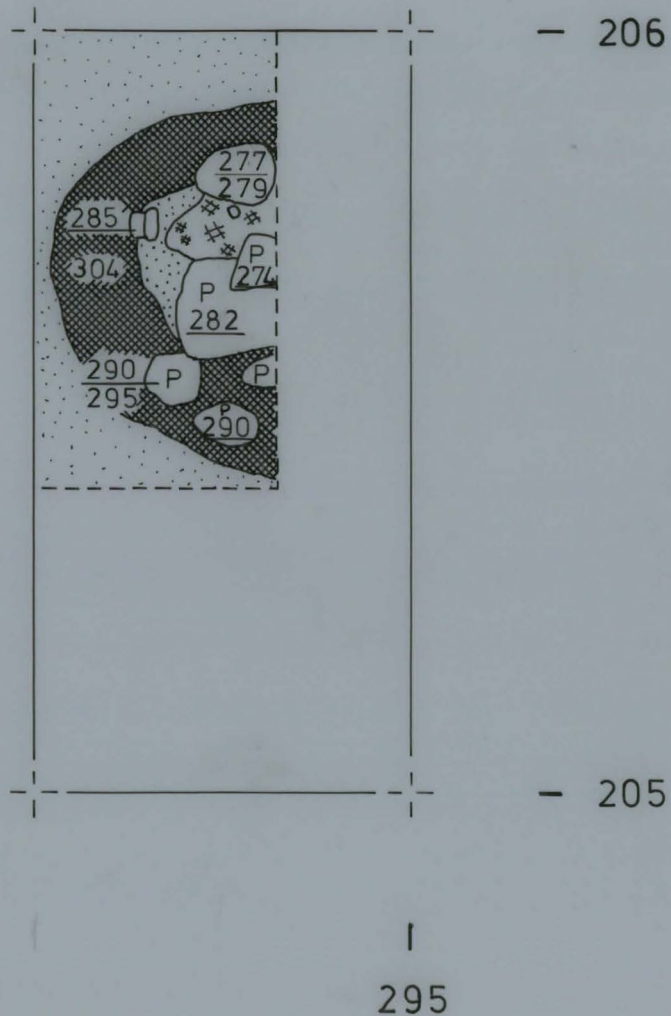
kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- tumma värjäytynyt likamaa
- harmaa pohjamaa
- P** punamultaa (kivien päällä)
- hiili
- kivi

TASO 7

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI

PÄIVI KONTIO 1990

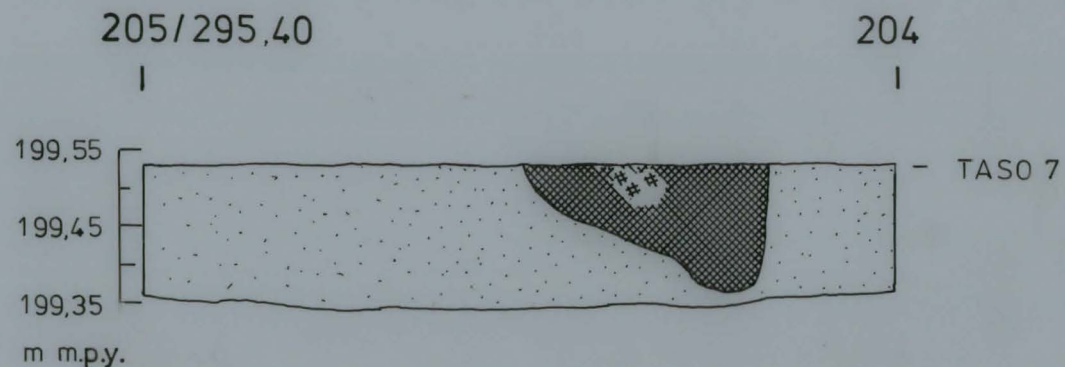
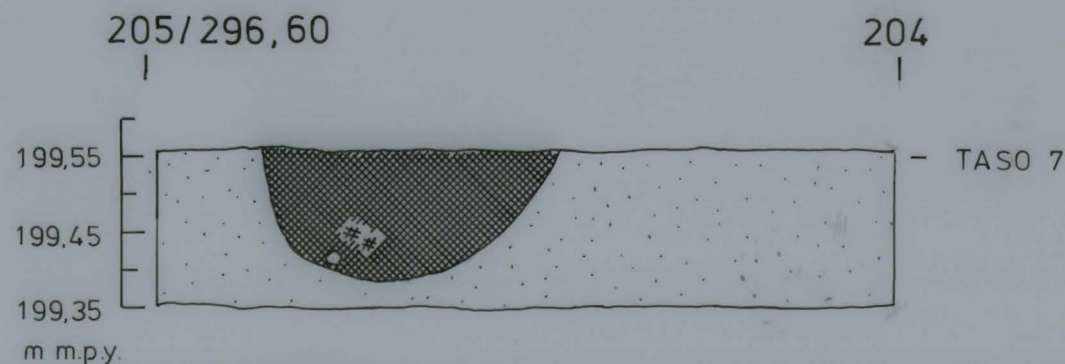
YKSITYISKOHTAKARTTA

MK 1 : 10 50 cm

kp = 201,43 m m.p.y. kone = 092

piirt. Pirjo Rautiainen

- tumma värjäytynyt likamaa
- harmaa pohjamaa
- hiili
- kivi

luukuoppa, poikkileikkaus lännestä
katsottunaluukuoppa, poikkileikkaus lännestä
katsottuna

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOKAARI

PAIVI KONTIO 1990

YKSITYISKONTAKARTTA

KP. = 201,43 M MAY

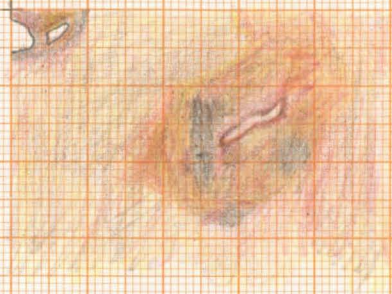
KONE, = 092

MK 1:25

1M

PIIRT. PIIRJO TRAUTMANJEN

200

204

204

206

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 1

F 82 874

F 82 873

F 82 872

Saaren pohjoinen rantaterassi, jolle tasokairaalueet sijoitettiin.
Kurattu idästä.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 2

F 82 887

Alue D eli 188-194/342-344
 kuvattuna turpeenpoiston jälkeen
 pohjoisesta. Enimmät löydöt tulivat heti
 turpeenalaisesta maakerroksesta 0-10 cm
 syryydestä.

Kuva 3

F 82 916

Alue D, poikkileikkaus linjalta
 y 344/x 188-194. Kulttuurikerros
 oli hyvin ohut.
 Kuv. lounaasta.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 4

F 82 934

Pirjo Rautiainen piirrä ruutujen
204-205/294-295 alueella sijaitseita
luukuoppia. Taso 5 = 25 cm.
Kuv. idästä.

Kuva 5

F 82 935

Luukuoppa ruuduissa 204-205/294-295
tasossa 5 = 25 cm. Kuvattu etelästä.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 7

F 82 926

Luukuoppa ruudussa 204/295.
Tasossa $\approx$ 20 cm näkyvissä kaksi palamutta
kives. Osa luukuopasta on kaivettu jo
viidenteen tasoon.
Kuv. etelästä.

Kuva 6

F 82 937

Luukuoppa ruudussa 205/294-295.
Kuoppa on viidennen tason jälkeen
kaivettu puolittain. Näkyvissä pala-
neita kiviä, palaneita luita, punamul-
taa ja rautaoksidisaostumia.
Kuv. lännessä.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 8

F82884

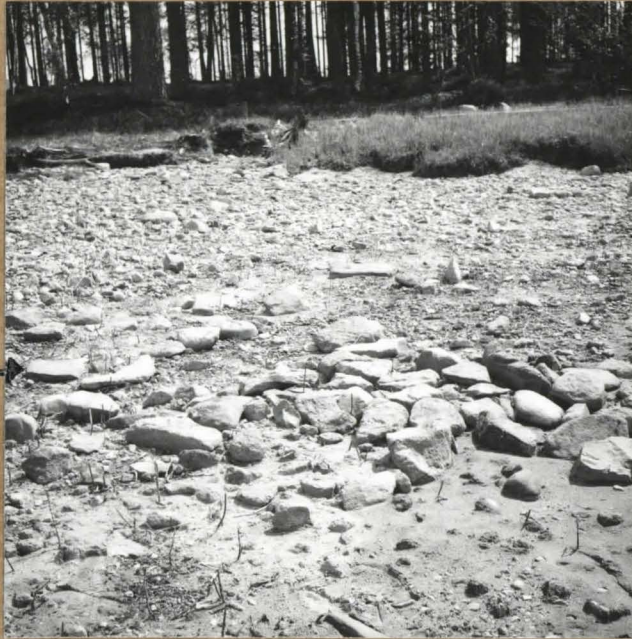
F82885

F82886

Vanhan Kirkkosaaressen länsipuolen vesijätöalue toukokuun viimeisellä viikolla.
Kur. pohjoisesta.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 9

F 82 899

Vanhan Kirkkosaaren lnsipuolen vesijättöä.
Edessä hajonnut liesikiveys, jonka vierestä
löytyi hiointaaka (nuoli). Takana näs-
mättäs v. 1989 kaivausalue.
Kuv. lännestä.

Kuva 10

F 82 900

Länkis vesijättöä. Liesikiveys ja
krantsreja.
Kuv. etelästä.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 11

F 82 879

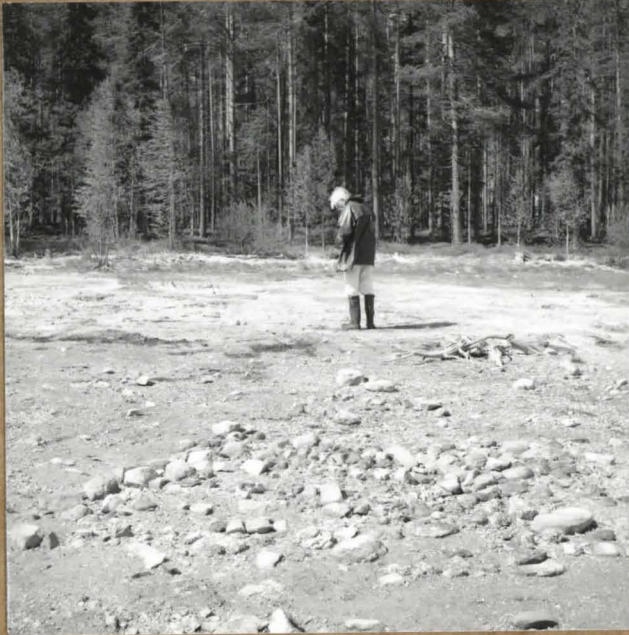
F 82 880

F 82 881

Vanhan Kirkkosäaren itäpuolen vesijätö toukokuun viimeisellä viikolla.
Kur. luoteesta.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 12

F 82 971

Matti Huurre ja hajonnut liesi
Vanhan Kirkkosaaressa itspuolella.
Kuv. idästä.

Kuva 13

F 82 893

Palaneita kiviä ja kvartseja
saaren itäisellä vesijätöllä, lähellä
pohjoispäätä.
Kuv. its-kazakosta.

Kuva 14

F 82 966

Palaneita kiviä ja kvartsi-
koksia itäisellä vesijätöllä.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 15

F 82 907

F 82 906

Pirjo Rautiainen piirtä vesijätelle heinikkoon avattua koealaa. Vas. reunan seinämästä erottuvat lukuiset tulvahickkakerrokset ja sekundaariset maannokset.
Kuv. Idästä.

(MYÖS KIRKKOSAAREN 1990)

Kuva 16

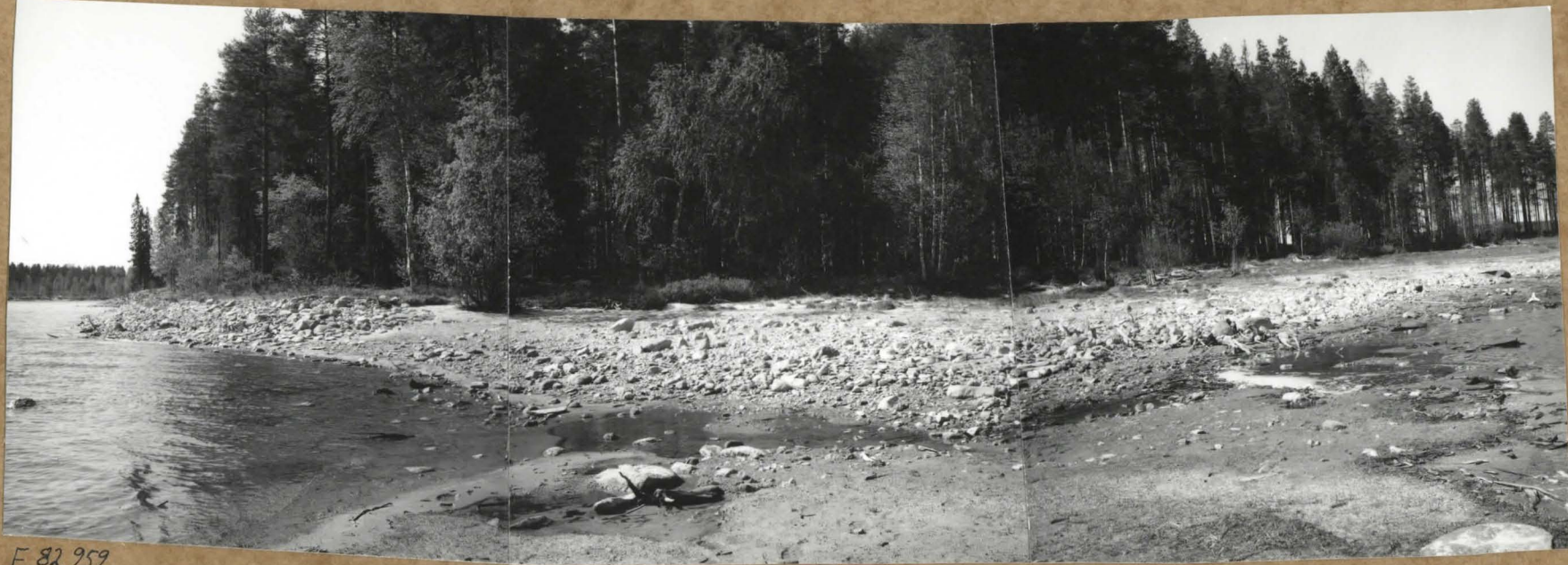
F 82 919

Tuula Kuvaja ja Johanna Väisänen (vas.) puhdistivat kaikki kaivauksen löydöt.

SUOMUSSALMI VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 17

F 82 959

F 82 960

F 82 961

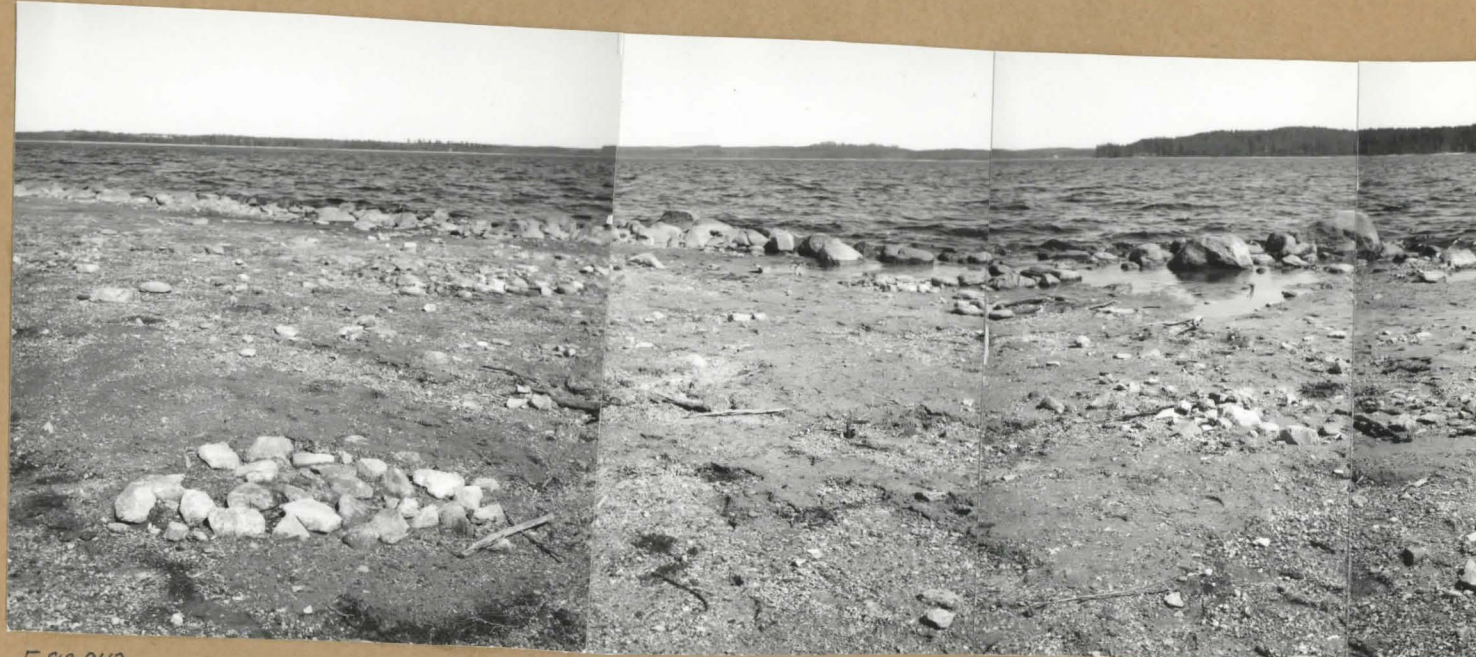
Saaren kaakkoiskulma. Vas. näkyy pengerrytetty ranta, edessä ja oikealla luonnonkivikkoa.
Kuv. idästä.

(MYÖS REPPONEN, 89102)

SUOMUSSALMI

VANHA KIRKKOSAARI 1990

Kuva 18

F82943

F82944

F82945

F82946

Pirjo Rautainen ja Tapio Rosni seuloivat veden alta luukuopasta palaneita
Kuv. luoteesta.

(MYÖS REPRONEG. 89803)

F82948

F82949

luita. Vedenspinta on noussut jo huomattavasti kahden viikon aikana kesäkuun alusta.

(MYÖS REPRONEG. 89804)